

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

**Diplomsko delo
visokošolskega programa**

**EVROPSKEM SODIŠČU ZA ČLOVEKOVE
PRITOŽBE IZ REPUBLIKE SLOVENIJE NA
PRAVICE S POUČENJEM NA PRIMERU
LUKENDA**

Tatjana Bizjak

Ljubljana, avgust 2010

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

Diplomsko delo
visokošolskega programa

**PRITOŽBE IZ REPUBLIKE SLOVENIJE NA EVROPSKEM
SODIŠČU ZA ČLOVEKOVE PRAVICE S Poudarkom NA
PRIMERU LUKENDA**

Kandidatka: Tatjana Bizjak
Številka indeksa: 04033336

Mentor: Izr. prof. dr. Rudi Kocjančič

Ljubljana, avgust 2010

POVZETEK

Evropsko sodišče za človekove pravice je mednarodno sodišče s sedežem v Strasbourgu. Sestavlja ga toliko sodnikov, kolikor držav članic Sveta Evrope je ratificiralo Konvencijo o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin – za zdaj sedeminštirideset. Sodniki so člani sodišča kot posamezniki in ne zastopajo nobene države.

Evropska konvencija o človekovih pravicah je meddržavna pogodba, ki jo lahko podpišejo samo članice Sveta Evrope. Evropsko konvencijo o človekovih pravicah uveljavlja sodišče. Njegova naloga je zagotoviti, da države spoštujejo pravice in jamstva, določena v Konvenciji. Kadar Sodišče ugotovi, da je država članica kršila eno ali več teh pravic in jamstev, izreče sodbo. Sodbe so zavezujoče; prizadete države morajo ravnati v skladu z njimi.

Vlogo s pritožbo na Evropsko sodišče za človekove pravice lahko podajo posamezniki, nevladne organizacije ali skupine posameznikov, ki zatrjujejo, da so žrtve kršitev pravic, priznanih s Konvencijo in njenimi Protokoli, s strani države Slovenije ali katerekoli druge države pogodbenice.

Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic zlasti varuje:

- pravico do življenja;
- pravico do poštenega sojenja v civilnih in kazenskih zadevah;
- pravico do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja;
- svobodo izražanja;
- svobodo mišljenja, vesti in vere;
- pravico do učinkovitega pravnega sredstva;
- pravico voliti in biti voljen.

Ključne besede: Evropsko sodišče za človekove pravice, Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic, človekove pravice, Svet Evrope.

SUMMARY

European Court of Human Rights is a supra-national court based in Strasbourg. It consists of as many judges as the number of contracting parties to the Convention on the protection of human rights and fundamental freedoms – for now forty-seven. The judges are members of the court as individuals, not as representatives of their countries.

European Convention on Human Rights is an international treaty that can only be signed by members of the Council of Europe while the Court's mission is to ensure that countries respect the rights and guarantees established by the Convention. Where the court finds that a Member State has breached one or more of these rights and guarantees, it grants appeal. Judgments are binding; the State must comply with them.

Individuals, non-governmental organizations or groups of individuals may appeal their claim to be victims of violations of rights, recognized by the Convention and its protocols, if their right was breached by the state of Slovenia or any other State Party.

European Convention on Human Rights protects in particular:

- The right to life;
- The right to fair trial in civil and criminal matters;
- Right to respect for private and family life;
- Freedom of expression;
- Freedom of thought, conscience and religion;
- The right to effective remedy;
- The right to vote and be elected.

Keywords: European Court of Human Rights; the Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Human Rights, Council of Europe.

KAZALO

POVZETEK	ii
SUMMARY	iii
1 UVOD.....	1
2 TEMELJNE ČLOVEKOVE PRAVICE IN SVOBOŠČINE.....	3
2.1 SPLOŠNO O TEMELJNIH ČLOVEKOVIH PRAVICAH	3
2.2 NARAVA IN POMEN ČLOVEKOVIH PRAVIC	4
3 USTAVNO VARSTVO ČLOVEKOVIH PRAVIC IN TEMELJNIH SVOBOŠČIN V REPUBLIKI SLOVENIJI.....	6
3.1 USTAVNA ZASNOVA TEMELJNIH PRAVIC IN SVOBOŠČIN	6
3.2 SPOROČILNOST SLOVENSKE USTAVE.....	6
3.3 PRAVNA UREDITEV USTAVNEGA SODIŠČA	7
3.4 USTAVNA PRITOŽBA	8
3.5 EVROPSKO PRAVO IN PRISTOJNOSTI USTAVNEGA SODIŠČA	8
4 SVET EVROPE	9
4.1 PREDSTAVITEV SVETA EVROPE	9
4.2 TEMELJNI CILJI SVETA EVROPE.....	10
4.3 SPREJEM EVROPSKE KONVENCIJE O ČLOVEKOVIH PRAVICAH	10
4.4 ORGANI SVETA EVROPE	12
4.4.1 Parlamentarna skupščina sveta Evrope.....	12
4.4.2 Odbor ministrov Sveta Evrope	13
4.4.3 Kongres lokalnih in regionalnih oblasti.....	14
4.4.4 Evropsko sodišče za človekove pravice.....	15
5 EVROPSKO SODIŠČE ZA ČLOVEKOVE PRAVICE.....	16
5.1 PREDSTAVITEV SODIŠČA.....	16
5.2 KRATEK OPIS POSTOPKA VLAGANJA PRITOŽB	22
5.2.1 Obvezne sestavine pritožb	24
5.3 VSEBINSKI PROBLEMI PRITOŽB.....	24
5.4 KAKŠNA NAJ BI BILA DOBRO NAPISANA PRITOŽBA?.....	25
6 SLOVENIJA PRED ESČP	27
6.1 ZADEVA MAJARIČ PROTI SLOVENIJI.....	28
6.2 ZADEVA REHBOCK PROTI SLOVENIJI	29
6.3 ZADEVA LUKENDA PROTI SLOVENIJI	31
7 REŠEVANJE SODNIH ZADEV V RAZUMNEM ROKU.....	33
7.1 PRAVICA DO SOJENJA V RAZUMNEM ROKU	33
7.2 ODPRAVA KRŠITEV PRAVICE DO SOJENJA V RAZUMNEM ROKU	34
8 PROJEKT LUKENDA – NAČRT ODPRAVE SODNIH ZAOSTANKOV	36

9 ZAKON O VARSTVU PRAVICE DO SOJENJA BREZ NEPOTREBNEGA ODLAŠANJA (ZVPSBNO)	39
9.1 NAMEN ZAKONA	39
9.2 CILJI ZAKONA	39
9.3 POGLAVITNE REŠITVE ZAKONA	40
10 ZAKLJUČEK	43
LITERATURA IN VIRI	44
SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC	47
IZJAVA O AVTORSTVU IN NAVEDBA LEKTORICE	48

1 UVOD

Tema, ki jo bom obdelala v svoji nalogi, ima naslov Pritožbe iz Republike Slovenije na Evropskem sodišču za človekove pravice s poudarkom na primeru Lukenda. Tudi v Sloveniji je, tako kot v drugih evropskih državah, opazen trend porasta zavedanja o pravicah, ki jih zagotavlja Evropska konvencija o človekovih pravicah (v nadaljnjem besedilu EKČP), kot tudi o vlogi Evropskega sodišča za človekove pravice (v nadaljnjem besedilu ESČP) kot nadzornega mehanizma za varstvo omenjenih pravic. Slovenijo pred ESČP zastopa državno pravobranilstvo, v večini primerov generalni pravobranilec g. Lucijan Bembič. Slovenski sodnik pri ESČP je od leta 1998 prof. dr. Boštjan M. Zupančič, pred njim pa je to funkcijo opravljal prof. dr. Peter Jambrek. Najodmevnejši primer proti Sloveniji je Lukenda, s katero je ESČP ugotovilo sistemski problem slovenskega sodstva, ki se nanaša na sojenje v razumnem roku (kršitev prvega odstavka 6. člena EKČP). Za odpravo omenjenega problema je Slovenija sprožila projekt Lukenda in nato sprejela Zakon o varstvu pravice do sojenja v razumnem roku, ki je na novo uredil pravna sredstva, s katerimi je mogoče zagotoviti učinkovito skrajšanje sodnih postopkov pred slovenskimi sodišči.

ESČP je bilo ustanovljeno leta 1959, prvo rzsodbo – Lawless proti Ireland – pa je sprejelo leta 1961. Do 1. novembra leta 1998, ko je začel veljati Protokol št. 11, s katerim je Sodišče začelo delovati širše in je postalo dostopno 800 milijonom Evropejcem, je sprejelo 837 rzsodb. Čez sedem let, ob koncu leta 2005, je Sodišče rzsodilo v 5.986 primerih. Svojo 10.000. rzsodbo pa je Sodišče sprejelo leta 2008 (Informacijski urad SE/Novice/Evropsko sodišče za človekove pravice sprejelo 10.000. rzsodbo, 15. 4. 2010).

Pomen ESČP se kaže v tem, da število pritožb iz leta v leto narašča. Sodišče je v letu 2009 prejelo 57.100 novih pritožb, kar kaže na skupno 15 % povečanje v primerjavi z letom 2008, ko je na Sodišče prispelo 49.850 pritožb. Za 42.700 pritožb je bilo ugotovljeno, da bodo v nadaljnjem postopku po vsej verjetnosti zavržene (povečanje za 10 % glede na leto 2008), 14.400 pritožb pa je bilo opredeljenih kot primernih za obravnavanje (povečanje za 30 %).

V letu 2009 je bilo o pritožbah odločeno:

S sklepom (odločbo) ali s sodbo je bilo v letu 2009 odločeno o pritožbah v 35.460 zadevah, kar je za 11 % več od leta 2008 (32.043), in sicer:

- v letu 2009 je bila izrečena sodba v 2.395 zadevah, kar je za 27 % več kot v letu 2008 (1880),
- v letu 2009 je bil izrečen sklep, odločba (o nedopustnosti pritožbe ali zavrženju) v 33.065 zadevah, kar je za 10 % več kot v letu 2008 (30.163).

Na 31. 12. 2009 je število pritožb v teku oz. nerešenih pritožb pred Sodiščem znašalo 119.300, kar je za 23 % več kot na 1. 1. 2009 (97.300), in sicer:

- pred senatom sedmih sodnikov (ang. Chamber) je bilo na 31. 12. 2009 takih zadev 44.400, kar predstavlja 31 % povečanje glede na 1. 1. 2009 (33.850),
- pred senatom treh sodnikov (ang. Committee) in sodnikom posameznikom (ang. Single Judge) pa je bilo takih zadev na 31. 12. 2009 (74.900), v primerjavi s 1. 1. 2009 (63.450) za 18 % več.

Nerešene zadeve zoper Slovenijo pred ESČP predstavljajo na 1. 1. 2010 2,7 % (3.183) med vsemi nerešenimi zadevami (119.300) pred tem Sodiščem (General information, str. 3 in 4, 18. 3. 2010).

Statistike kažejo, da je pravica posameznika do pritožbe danes pomemben del sistema Konvencije in osnovna značilnost evropske pravne kulture. Vseeno pa moramo upoštevati tudi množico pritožb, s katerimi se sooča Sodišče, in potrebo po njegovi nadaljnji učinkovitosti. Tako morajo vlade, zakonodajalci in sodstvo vseh držav članic skupno delovati na nacionalni ravni, da zagotovijo pravice in svoboščine, ki jih zagotavlja Konvencija s Protokoli, ter tako razbremenijo Sodišče. Pomemben pogoj za vladavino prava države zagotovijo same, ko ponudijo zaščito teh pravic.

2 TEMELJNE ČLOVEKOVE PRAVICE IN SVOBOŠČINE

2.1 SPLOŠNO O TEMELJNIH ČLOVEKOVIH PRAVICAH

Posameznik ima v modernem pravu priznane določene pravice (najpomembnejše so temeljne človekove pravice), ki jih lahko na konkretni ravni uresničuje ali pa je glede njih pasiven, vendar pa jih tudi v slednjem primeru na abstraktni ravni ohranja. Posamezniku je s tem priznana določena sfera svobode, ki temelji na priznanju njegove svobode kot izvirne danosti in ne kot danosti, izvedene iz objektivnega (oblastnega) prava. Seveda je z vidika prava pogoj za priznanje te individualne svobode vsaj njena okvirna opredelitev v pravnih predpisih (v tem je paradoks te situacije, kajti te "izvirne" svobode pravo ne deklarirana ta način, čeprav želi ustvariti takšen videz, temveč jo dejansko konstituira), pri čemer je zavedanje ustavodajalca, zakonodajalca in drugih nosilcev pravnih odločitev o nujnosti priznanja te svobodne sfere ključna vrednostna postavka modernega prava (Cerar, 2001, str. 211).

Prav pojav temeljnih človekovih pravic, ki posamezniku nasproti državi in drugim subjektom zagotavljajo relativno visoko stopnjo osebne svobode, najbolj nazorno kaže prevlado individualizma v modernem pravu in hkrati potrjuje soodvisnost nastanka in razvoja moderne družbe in modernega prava. Človekove pravice so tipičen proizvod moderne dobe oziroma modernega mišljenja (Cerar, 2001, str. 211).

V zgodovinski perspektivi se je ideja o človekovih pravicah pojavila relativno pozno in to le v okviru zahodnega sveta. Prve teorije o pravicah (ne o človekovih pravicah), ki so se začele razvijati v Evropi, so se pojavile šele v 12. stoletju pri avtorjih, ki so razvili srednjeveško vedo rimskega prava. Idejne osnove za opredelitev človekovih pravic pa je mogoče iskati že v več tisočletij starih filozofskih in religioznih učenjih ter takratnem družbenem življenju. Ob tem velja povedati, da je prizadevanje tako ali drugače zatiranih posameznikov in družbenih skupin, pa tudi višje ozaveščenih mislecev, zoper nesvobodo, neenakopravnost itd. bolj ali manj zgodovinska stalnica. O (relativni) normativni univerzalnosti ideje o človekovih pravicah pogojno govorimo šele v obdobju po končani drugi svetovni vojni, ko se je mednarodni ravni uveljavila Mednarodna listina o človekovih pravicah. Šele v tem obdobju so človekove pravice obravnavane bolj ali manj v svetovnem (mednarodnem) merilu, pri čemer pa v vseh delih sveta niso enako razumljene oziroma dojete in še manj normativno in praktično uveljavljene (Cerar, 2002, str. 18–19).

Uveljavitev temeljnih človekovih pravic pomeni bistveno novo kakovost v zgodovini pravnega mišljenja in pravne prakse. Zatrjevane značilnosti teh pravic (temeljnost, splošnost, univerzalnost, neodtujljivost, vezanost na človeka, absolutnost itd.) opredeljujejo človekovo eksistenco in z njo najtesneje povezane dobrine kot izhodišče (modernega) prava. V okviru zgodovinskega procesa pravnega

zagotavljanja človekove individualne svobode je uveljavitev doktrine in prakse človekovih pravic na splošno privedla do sedaj najvišje stopnje posameznikove osebnostne emancipacije. Vendar je treba tudi reči, da človekove pravice, kot pravni mehanizem, kljub temu izrazito pozitivnemu premiku oziroma pridobitvi, zaradi svoje imanentne bipolarnosti ne prinašajo le pozitivnih (dobrih) učinkov, pač pa tudi negativne (slabe) (Cerar, 2001, str. 212).

2.2 NARAVA IN POMEN ČLOVEKOVIH PRAVIC

V filozofski, pravni in politični doktrini se človekovim pravicam pogosto pripisuje naslednje lastnosti:

1. Temeljnost: človekove pravice so temelj vsem ostalim pravicam.
2. Splošnost oziroma univerzalnost: človekove pravice pripadajo vsem ljudem in o njih obstoji, vsaj v zelo elementarnem obsegu in pod pogojem svobodne odločitve posameznikov, obči konsenz.
3. Vezanost na človeka: človekove pravice pripadajo človeku že po (njegovi) naravi in to v prvi vrsti kot posamezniku (še le na izvedeni družbeni ravni imajo lahko tudi kolektivni ali drugačen pomen).
4. Neodtujljivost: ker so človekove pravice eksistenčno povezane s človekom, jih od njega nikakor ni mogoče odtujiti.
5. Absolutnost: to na eni strani pomeni, da imajo človekove pravice kot celota vseobsežno eksistenco (ta traja toliko časa, dokler obstoji človek), na drugi strani pa to pomeni njihovo veljavo. Seveda pa človekove pravice v svoji posamični eksistenci niso absolutne, saj je pravica vsakega posameznika omejena s pravicami drugih posameznikov.
6. Deklarativna narava artikulacije: ker so človekove pravice dane človeku že po naravi, jih je mogoče pravno ali drugače le deklarirati in ne konstituirati.
7. Moralnost: izvor človekovih pravic in dolžnosti je v sferi človekove moralnosti (ali nravnosti).
8. Politična narava: vsaka človekova pravica ima politično težo, saj v korist posameznikovih temeljnih dobrin omejuje politično oblast oziroma se uresničuje v okviru politično konstituirane družbe.
9. Pravnost: za učinkovito zagotavljanje človekovih pravic v družbi morajo biti te pravice pravno določene in zavarovane.

Vse navedene lastnosti človekovih pravic so v človeški perspektivi subjektivne in relativne. Zahodna demokratična družba v pretežni meri izhaja iz zgoraj navedenih

postavk ter na njihovi osnovi utemeljuje svojo ureditev. Po eni strani so človekove pravice predvsem pravni pojem, ker pridobijo družbeno relevanten pomen šele takrat, ko so opredeljene v pravnih aktih (npr. v ustavi, zakonih in konkretnih sodnih odločitvah) in ko so njihove kršitve pravno sankcionirane. Po drugi strani pa vrednote in dobrine, ki jih pravo na ta način prevzame in ustrezno normira, v svoji osnovi izvirajo predvsem iz morale, saj se kažejo kot dolžnostne zahteve po človečnosti, sočutju, iskrenosti oziroma poštenosti.

Že zgodovina nas opozarja na veliko relativnost vrednot, kot so življenje, enakopravnost, človekova čast in dostojanstvo, svoboda (izražanja) mišljenja, svoboda veroizpovedi, svoboda politične pripadnosti itd. Vse, kar je v določenem času in okolju predstavljalo nekaj normalnega oziroma vsaj sprejemljivega (obstoj suženjstva, diskriminacija žensk, otrok, tujcev, pripadnikov drugačne veroizpovedi), je danes na temelju človekovih pravic v veliki meri odpravljeno ali nezaželeno in pravno nedopustno. To pa nikakor ne pomeni, da v sodobni moderni družbi ni takšne ali drugačne diskriminacije. Za vrednostno pozitivno usmeritev družbe so zato poleg pravnih mehanizmov in uzakonjenih pravic bistvenega pomena tudi pozitivno naravnana morala ter širša pravna in politična kultura.

Priznavanje človekovih pravic pomeni velik korak naprej v dosedanem razvoju človeške družbe. Kljub temu pa ta korak ni le vrednostno pozitiven, marveč v določenih pogledih tudi negativen. Človekove pravice zagotavljajo posamezniku določeno svobodno sfero takšnega ali drugačnega mišljenja ali delovanja (npr. socialne pravice, kjer je posameznikova svoboda v tem, da lahko npr. od države zahteva določeno storitev oziroma izpolnitev obveznosti v svojo korist). Svoboda mišljenja pa prinaša tudi izražanje negativnih misli (jeze sovraštva ipd.), svoboda veroizpovedi lahko vodi v negativni verski fanatizem, svoboda znanstvenega delovanja pa v škodljive izume in proizvode (npr. droge, kemično, jedrsko in drugačno orožje). Doktrina in praksa človekovih pravic takšne negativne odklone v določeni meri omejujeta in preprečujeta, vendar jih v svojem izhodišču ne onemogočata, kar je razumljivo, saj se ob zametku uveljavljanja določene pravice in svoboščine pogosto še ne more predvideti njenih negativnih posledic oziroma se te pojavijo šele kasneje, ko jih pravo in drugi mehanizmi ne morejo več preprečiti (Cerar, 2002, str. 20–25).

3 USTAVNO VARSTVO ČLOVEKOVIH PRAVIC IN TEMELJNIH SVOBOŠČIN V REPUBLIKI SLOVENIJI

3.1 USTAVNA ZASNOVA TEMELJNIH PRAVIC IN SVOBOŠČIN

V slovenski ustavi so temeljne pravice opredeljene zlasti v drugem poglavju z naslovom Človekove pravice in temeljne svoboščine (čl. 14–65) in v tretjem poglavju, ki govori o gospodarskih in socialnih razmerjih (čl. 66–79). Z izjemo dveh, treh pravic (iz tega zadnjega poglavja), ki so opredeljene programsko (to velja predvsem za možnost zaposlovanja in za pridobitev primerne stanovanja), so sicer temeljne pravice zasnovane kot pravno zavarovana upravičenja (kot pravice v pravnem pomenu besede). Glede na to zagotavlja ustava sodno varstvo temeljnih pravic in pravico do odprave posledic njihove kršitve (čl. 15/4), predvideva, da pristojno sodišče odloča v upravnem sporu tudi o zakonitosti posamičnih dejanj in aktov, s katerimi posega v ustavne pravice posameznika, če ni zagotovljeno drugo sodno varstvo (čl. 157/2), uvaja varuha človekovih pravic in temeljnih svoboščin (t. i. ombudsmana – čl. 159;).

Ustavno sodišče se pojavlja kot varuh temeljnih pravic bodisi tako, da odloča o skladnosti splošnih pravnih aktov s temeljnimi (ustavnimi) pravicami (v pomenu abstraktne in konkretne presoje splošnih pravnih aktov), bodisi tako, da odloča o ustavnih pritožbah zaradi kršitev človekovih pravic in temeljnih svoboščin s posamičnimi akti (čl. 160/1) (Pavčnik, 1997, str. 85–86).

3.2 SPOROČILNOST SLOVENSKE USTAVE

Sporočilna moč slovenske ustave naj bi bila tolikšna, da je temeljne pravice vsaj praviloma mogoče uresničevati neposredno na podlagi same ustave (čl. 15/1). Od tega pravila je dovoljeno odstopiti, kadar je pri posameznih pravicah že v ustavi določeno, da zakon predpisuje način njihovega uresničevanja (čl. 15/2). Ta pravnotehnična možnost je v ustavi uporabljena v skoraj petdesetih primerih. Analiza kaže, da gre v največ primerih za zapoved zakonodajalcu, naj sprejme zakon, s katerim mora podrobneje urediti način uresničevanja posameznih pravic. Ko je potrebno, da zakon izpelje posamezne temeljne pravice, je očitno, da jim določa tudi pomensko področje in jim zarisuje meje, v katerih jih je mogoče izvrševati. Kot šolske vzemimo opredelitve, ki se nanašajo na varstvo osebnih podatkov (čl. 38/2: »Zbiranje, obdelovanje, namen uporabe, nadzor in varstvo tajnosti osebnih podatkov določa zakon.«), pravico do zdravstvenega varstva (čl. 51/1: »Vsakdo ima pravico do zdravstvenega varstva pod pogoji, ki jih določa zakon.«), zakonsko zvezo in družino (čl. 53/2: »Zakonsko zvezo in pravna razmerja v njej, v družini in v zunajzakonski skupnosti ureja zakon.«) ipd.

Bolj problematične so tiste opredelitve, s katerimi je zakonodajalcu dopuščeno, da v primerih, ki jih predvideva že ustava, posamezne temeljne pravice zožuje in

omejuje (člen 15/3). Kot primer lahko navedemo varstvo osebne svobode (čl. 19/2: »Nikomur se ne sme vzeti prostost, razen v primerih in postopku, ki ga določa zakon.«), nedotakljivost stanovanja (čl. 36/5: »Pod pogoji, ki jih določa zakon, sme uradna oseba brez odločbe sodišča vstopiti v tuje stanovanje ...«) ipd. Na razmerje med načinom izvrševanja temeljnih pravic in omejevanjem teh pravic je v "referendumski" zadevi opozorilo tudi ustavno sodišče. Sodišče je sprejelo stališče, da zakon lahko omeji temeljno pravico – razen v primerih, ko je to nujno zaradi varovanja temeljnih pravic drugih – le tedaj, ko je to v ustavi pri opredeljevanju pravice izrecno predvideno, na primer z izrazi, "pod pogoji, ki jih določa zakon", "v primerih, ki jih določa zakon", "v mejah zakona", "omejiti z zakonom" in podobno. Na drugi strani sta opredelitvi, da se temeljne pravice uresničujejo "v skladu z zakonom" ali pa da se temeljne pravice "ureja z zakonom". V teh primerih zakonodajalcu ni dana možnost omejevanja ustavne pravice, ampak le možnost (in hkrati dolžnost) predpisati način uresničevanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin, kadar tako določa ustava. (čl. 15/2;U-I-47/94, v:ZIV/1-1995, str. 16 in na-sl.)

Trditev, da so ustavna določila o temeljnih pravicah v precejšnji meri oblikovana kot "pravna načela", temelji na spoznanju, da pravno načelo posreduje "le" vrednostno merilo (npr. vestnost, poštenost), kako naj ravnamo v pravnih razmerjih, v katerih smo nosilci določenih tipov vodenja in ravnanja.

V zasnovi temeljnih pravic je, da so vrednostno zasnovane in je zato prav, da je ta vrednostni temelj v ustavi opredeljen in vsaj nakazan (Pavčnik, 1997, str. 89).

3.3 PRAVNA UREDITEV USTAVNEGA SODIŠČA

Ustava Republike Slovenije iz leta 1991 (Ur.l. RS, št. 33/91-I) je Ustavnemu sodišču določila pomembnejšo vlogo.

Na področju varstva ustavnosti in zakonitosti ter človekovih pravic in temeljnih svoboščin je Ustavno sodišče postalo najvišji organ v državi (1. odstavek 1. člena ZUstS). To potrjuje tudi načelo splošne obveznosti ustavnosodnih odločb (3. odstavek 1. člena ZUstS), načelo predhodnega izčrpanja vseh pravnih sredstev pred iskanjem varstva pred Ustavnim sodiščem (1. odstavek 51. člena ZUstS) in posebej poudarjeno načelo spoštovanja ustavnosodne odločitve o ustavni pritožbi s strani rednega sodišča. Institut ustavne pritožbe je na ta način Ustavno sodišče nadgradil v najvišjo nacionalno sodno instanco za varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Zakon o Ustavnem sodišču je v 1. členu to dejstvo samo potrdil. To pomeni da odločitve Ustavnega sodišča usmerjajo sojenje rednih sodišč na področju človekovih pravic in temeljnih svoboščin (Mavčič, 2002, str. 114).

Ustavno sodišče ima devet članov. Ustavne sodnike voli državni zbor na predlog predsednika republike. Predsednika Ustavnega sodišča izvolijo sodniki med sabo za dobo do treh let. Mandat ustavnih sodnikov traja devet let brez možnosti ponovne izvolitve.

3.4 USTAVNA PRITOŽBA

Ustavna pritožba je le ena od številnih oblik varstva ustavnih pravic posameznika. Slovenija se je pridružila krogu držav, ki so uvedle ustavno pritožbo, to je varstvo pravic pred Ustavnim sodiščem. V načelu se z ustavno pritožbo izpodbijajo posamični akti (vsi akti uprave in pravosodja), lahko pa je predmet izpodbijanja tudi zakon, in sicer posredno ali pa celo neposredno.

Ustavno sodišče odloča o ustavnih pritožbah zaradi kršitev človekovih pravic in temeljnih svoboščin (6. alineja 1. odstavek 160. člena Ustave). Ustavnosodno varstvo zajema vse z ustavo zagotovljene temeljne človekove pravice in temeljne svoboščine, tudi prevzete z mednarodnimi pogodbami, ki z ratifikacijo postanejo del nacionalnega reda.

Vlagatelj ustavne pritožbe je lahko vsaka fizična ali pravna oseba. V zvezi s posamično zadevo je lahko vlagatelj tudi varuh človekovih pravic, vendar le v primeru, ko ima soglasje tistega, katerega človekove pravice in temeljne svoboščine v tej zadevi varuje. Z ustavno pritožbo je mogoče izpodbijati posamične akte državnega organa, organa lokalne skupnosti ali nosilca javnih pooblastil, ki pomenijo kršitev človekovih pravic ali temeljnih svoboščin.

Pogoj za vložitev ustavne pritožbe je predhodno izčrpana pravna pot. Ustavno sodišče izjemoma obravnava ustavno pritožbo pred izčrpano pravno potjo, kadar je zatrjevana kršitev očitna in če bi z izvršitvijo posamičnega akta nastale za pritožnika nepopravljive posledice. Ustavna pritožba se lahko vložijo v šestdesetih dneh od prejema izpodbijanega posamičnega akta.

Ustavna pritožba ni ustavna pravica, vendar je nujnost varstva pravic, povezana s pravicami samimi. Ustavno pritožbo zagotavlja sama Ustava, enako kot pravice, ki jih varuje (Mavčič, 2002, str. 121–124).

3.5 EVROPSKO PRAVO IN PRISTOJNOSTI USTAVNEGA SODIŠČA

Medtem ko je Sodišče Evropskih skupnosti v Luksemburgu pristojno za razlago prava Evropske unije in ESČP v Strasbourgu za varstvo človekovih pravic in svoboščin, določenih v EKČP, se ukvarja Ustavno sodišče z nalogami obeh vrst, torej tako z razlago Ustave kot z varstvom človekovih pravic in temeljnih svoboščin. V postopku presoje ustavnosti lahko razveljavi protiustavne zakone in druge predpise, na podlagi ustavne pritožbe pa tudi odločbe rednih sodišč, s katerimi so bile kršene človekove pravice in temelje svoboščine, določene z Ustavo in z EKČP.

Podlaga, okvir, omejitve za delovanje Ustavnega sodišča niso le v Ustavi in domači zakonodaji, temveč morajo upoštevati tudi pravo Evropske unije in njegovo razlago (Ribičič, 2005).

4 SVET EVROPE

4.1 PREDSTAVITEV SVETA EVROPE

Svet Evrope je mednarodna organizacija, ki jo sestavlja 47 držav iz evropske regije. Članica Sveta Evrope lahko postane vsaka evropska država pod pogojem, da sprejema načelo vladavine prava in jamči človekove pravice in temeljne svoboščine vsakomur, ki je pod njeno oblastjo.

Svet Evrope je 5. maja leta 1949 ustanovilo 10 držav (Belgija, Danska, Francija, Irska, Italija, Luksemburg, Nizozemska, Norveška, Švedska, Združeno kraljestvo), avgusta 1949 pa sta se jim pridružili še Grčija in Turčija. V Svetu Evrope je danes 47 držav članic: Islandija in Nemčija (1950), Avstrija (1956), Ciper (1961), Švica (1963), Malta (1965), Portugalska (1976), Španija (1977), Lichtenstein (1978), San Marino (1988), Finska (1989), Madžarska (1990), Poljska (1991), Bolgarija (1992), Estonija, Litva, Slovenija (14. maj 1993), Češka republika, Slovaška, Romunija (1993), Andora (1994), Latvija, Albanija, Moldavija, Ukrajina, Makedonija (1995), Rusija in Hrvaška (1996), Gruzija (1999), Armenija in Azerbajdžan (2001), Bosna in Hercegovina (2002), Srbija (2003), Monako (2004) ter Črna gora (2007).

Proces priključitve se po navadi začne s prošnjo Generalnemu sekretarju, ta pa jo v premislek posreduje Odboru ministrov. Zatem pošljejo prošnjo v Parlamentarno skupščino, kjer ugotavljajo, ali država izpolnjuje vse predpisane pogoje. Ugotavljanje izpolnjevanja pogojev poteka v okviru Parlamentarnega odbora. Od leta 1990 ima Svet Evrope možnost v državo kandidatko poslati posebno komisijo, ki jo sestavljajo pravni strokovnjaki, da preuči dejansko izpolnjevanje pogojev v državi sami. Čeprav ni določeno s statutom, je postalo običajno, da vse nove članice sprejmejo Evropsko konvencijo o človekovih pravicah in temeljnih svoboščinah. Mnenje Parlamentarne skupščine gre v obravnavo Odboru ministrov, ki sprejmejo novo državo kot polnopravno članico.

Posebni status

Državam, ki želijo sodelovati s Svetom Evrope, so na voljo različne vrste statusov.

Status kandidatke za vstop ima Belorusija.

Status opazovalke:

Vsaki državi, ki sprejme demokratična načela in načela pravne države ter spoštuje človekove pravice in želi sodelovati s Svetom Evrope, lahko Odbor ministrov podeli status opazovalke. Ta status določa statutarna resolucija št. (93) 26. Če ga potrdi še Skupščina, ga lahko dobijo tudi mednarodne vladne organizacije, ki bi bile lahko koristne za delo Sveta. Status opazovalke imajo: Združene države Amerike, Kanada, Japonska, Sveti sedež, imajo status opazovalke v medvladnih telesih Sveta Evrope (Odboru ministrov), Kanada, Izrael in Mehika pa v Parlamentarni skupščini Sveta Evrope.

4.2 TEMELJNI CILJI SVETA EVROPE

Sveta Evrope ne bi smeli zamenjevati z Evropsko unijo. To sta dve različni organizaciji. Vse države članice Evropske unije so tudi članice Sveta Evrope. Eden od številnih uspehov Sveta Evrope je bil sprejem Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin.

Svet Evrope je meddržavna organizacija, katere cilji so:

- varovati človekove pravice, pluralistično demokracijo in pravno državo;
- ozaveščati ljudi in spodbujati razvoj evropske kulturne prepoznavnosti in raznolikosti;
- iskati rešitve za težave, s katerimi se srečuje evropska družba (zapostavljanje manjšin, sovraštvo do tujcev, nestrpnost, varstvo okolja, kloniranje ljudi, aids, mamila, organiziran kriminal itd.);
- pomagati pri uveljavljanju trdne demokracije v Evropi s podporo političnim, zakonodajnim in ustanovnim reformam.

Svet Evrope rešuje vsa pomembnejša vprašanja evropske družbe razen obrambe. Njegov program dela zajema človekove pravice, pravno sodelovanje, medije, socialno usklajenost, zdravstvo, izobraževanje, kulturo in kulturno dediščino, šport, mladino, lokalno demokracijo in čezmejno sodelovanje ter okolje in prostorsko načrtovanje (IDC SE v Ljubljani, Informacijski urad SE/Predstavitev Sveta Evrope/na kratko, 8. 3. 2010).

4.3 SPREJEM EVROPSKE KONVENCIJE O ČLOVEKOVIH PRAVICAH

Po drugi svetovni vojni je prišlo do neke vrste "renesanse naravnega prava", preko katere so bile človekove in temeljne pravice sprejete v številne nacionalne ustave in mednarodne pogodbe. S podpisom Splošne deklaracije o človekovih pravicah leta 1948 in EKČP leta 1950 se je uveljavilo prepričanje, da spoštovanje temeljnih pravic s strani držav ni zgolj nacionalna zadeva, ampak potrebuje tudi kolektivno in mednarodni skupnosti odprto varstvo. Preko temeljnih pravic so osnovne človeške vrednote postale pravno zavarovane dobrine, ki so za vsako oblast in tudi za zasebnopravne subjekte nedotakljive. Medtem ko posameznikom zagotavljajo individualno svobodo, nalagajo nosilcem javne oblasti pravne omejitve. V sodobnih ustavah predstavljajo ključni del "materiae constitutionis" in v ustavnih demokracijah uživajo mesto najvišjega zakona. Sodno varstvo temeljnih pravic predstavlja danes osnovo vsakega legitimnega prava v demokratičnih ureditvah. V primerih kolizij med različnimi individualnimi ter kolektivnimi vrednotami in pravicami omogoča iskanje primerne ravnovesja. Sodno varstvo zagotavlja nenadomestljivo praktično veljavo temeljnih pravic v vsakdanjem življenju (Dovžan, 2004, str. 22).

Osrednji in nedvomno najpomembnejši dosežek Sveta Evrope pri uresničevanju njegovega temeljnega cilja, varovanja človekovih pravic, je Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Podpisana je bila v Rimu 4. novembra 1950 in je služila kot temelj za ustanovitev ESČP. Konvencija je začela veljati 3. novembra 1953, Slovenija jo je ratificirala junija 1994. Temelji na Splošni deklaraciji človekovih pravic iz leta 1948, ki jo je sprejela Organizacija združenih narodov. Konvencija zasleduje cilje Sveta Evrope za ohranjanje in razvoj človekovih pravic in temeljnih svoboščin.

Njen temeljni namen je zavarovati in razvijati vrednote in ideale demokratične družbe, pri čemer nosi odgovornost za varstvo človekovih pravic vsaka država pogodbenica posamezno in obenem kolektivno vse države pogodbenice. Konvencijo sestavljata dve dela: v prvem so zajete določbe o pravicah in temeljnih svoboščinah (dopolnjene z nekaterimi protokoli), v drugem, organizacijsko postopkovnem delu pa je urejeno varstvo s Konvencijo določenih pravic. Konvencija zajema le tiste pravice, ki jih lahko posameznik uveljavlja v ustreznih sodnih pravovarstvenih postopkih.

Določbe o pravicah lahko razdelimo na:

- splošne določbe o pravicah (npr. prepoved diskriminacije, pravica do učinkovitega pravnega sredstva, načelo zakonitosti v kazenskem pravu itd.);
- določbe, ki zagotavljajo in urejajo absolutne pravice, ki jih v nobenih razmerah ni mogoče omejevati ali razveljaviti (sem sodijo pravica do življenja, prepoved mučenja ter nečloveškega in ponižujočega ravnanja ali kaznovanja, prepoved suženjstva in prisilnega dela ter spoštovanje načela zakonitosti v kazenskem pravu);
- določbe, ki varujejo človekovo svobodo in varnost (zlasti pravice oseb, ki jim je odvzeta prostost), pravice, ki jih mora zagotoviti sodno varstvo (pravica do poštenega sojenja, do odločanja v razumnem roku, pravice obdolžencev itd.);
- določbe o osebnostnih pravicah (pravice do spoštovanja zasebnega družinskega življenja) ter pravice posameznika do drugih oz. do družbene skupnosti (svoboda mišljenja, vesti in vere, svoboda govora, pravica zbiranja in združevanja) (Perenič, 2002, str. 51).

Konvencija je prvi korak na poti h kolektivni pravni zaščiti nekaterih pravic, že priznanih v Splošni deklaraciji človekovih pravic. Od začetka veljavnosti Konvencije naprej je bilo sprejetih štirinajst Protokolov, ki besedilo Konvencije popravljajo in dopolnjujejo (zadnji je začel veljati 1. junija 2010). Protokoli št. 1, 4, 6, 7, 12 in 13 so Konvenciji dodali nadaljnje pravice in svoboščine k že zagotovljenim. S Protokolom št. 2 pa je bila Sodišču dodeljena pristojnost dajanja svetovalnih mnenj. Protokol št. 9 daje posameznim prijaviteljem možnost, da svojo zadevo predložijo Sodišču, s pridržkom, da jo ratificira tožena država in potrdi izbirni odbor sodišča. Protokol št. 11 je zamenjal obstoječe nestalno delujoče Sodišče in Komisijo z enotnim stalno delujočim Sodiščem. Po uveljavitvi protokola št. 11 je število zadev pred Sodiščem naraslo do neverjetnih razsežnosti. Število vlog je iz 5.979, kolikor

jih je bilo podanih leta 1998, v letu 2001 naraslo na 13.858 (za približno 130 %). Posledica tega je Protokol št. 14, ki je mandat sodnikov podaljšal na devet let in uvedel še nekatere druge spremembe pri organizaciji Sodišča.

Kot dodatek k seznamu političnih in zasebnih pravic ter svoboščin je Konvencija vzpostavila tudi pravne mehanizme za zagotavljanje izvajanja njenih določil. To odgovornost so v osnovi nosile tri institucije: Evropska komisija za človekove pravice (ustanovljena leta 1954), ESČP (ustanovljeno leta 1959) in Odbor ministrov Sveta Evrope. Evropska komisija za človekove pravice je novembra 1998, ko je bilo ustanovljeno enotno Evropsko sodišče za človekove pravice, prenehala delovati. Pred tem pa je proučevala sprejemljivost vseh pritožb posameznikov in držav, proti kaki državi članici na podlagi EKČP.

Slovenija je Konvencijo podpisala 4. maja 1993, ratificirala pa 28. junija 1994 (Informacijsko dokumentacijski center Sveta Evrope – Predstavitev EKČP, 12. 3. 2010).

4.4 ORGANI SVETA EVROPE

Najpomembnejši organi Sveta Evrope so:

- Parlamentarna skupščina,
- Odbor ministrov,
- Kongres lokalnih in regionalnih skupnosti,
- Evropsko sodišče za človekove pravice.

4.4.1 Parlamentarna skupščina sveta Evrope

Parlamentarna skupščina je po statutu Sveta Evrope eden od dveh glavnih organov Sveta in zastopa politične težnje njegovih držav članic.

Skupščina lahko samostojno izbira program svojega dela, obravnava aktualne teme in vprašanja, ki lahko postanejo pomembna, vključno s problemi sodobne družbe in vidiki mednarodnih politik. Skupščina se šteje za gonilno silo pri širjenju evropskega sodelovanja na vse demokratične države v Evropi, tako prispeva h graditvi večje Evrope brez meja in ločnic.

Z delegacijami iz 47. državnih parlamentov je to evropska skupščina, ki ima za seboj eno izmed najširših baz. Skupščina lahko samostojno izbira program svojega dela, obravnava aktualne teme in vprašanja, ki lahko postanejo pomembna, vključno s problemi sodobne družbe in vidiki mednarodnih politik. Njene razprave so pomembne za usmerjanje dejavnosti Odbora ministrov in medvladnih sektorjev Sveta Evrope, vplivajo pa tudi na vlade posameznih držav, kadar jih člani Skupščine prenesejo v svoje matične parlamente.

Vseh 318 članov Parlamentarne skupščine in njihovih 318 namestnikov so izmed svojih članov izvolili ali imenovali parlamenti posameznih držav članic. Tako je vsak član Parlamentarne skupščine Sveta Evrope hkrati tudi član nacionalnega parlamenta. Glede na število prebivalcev ima vsaka država v Skupščini od 2 do 18

predstavnikov. Delegacije držav so sestavljene tako, da je v Parlamentarni skupščini Sveta Evrope zagotovljena poštena zastopanost političnih strank ali skupin parlamentov posameznih držav. Skupščina ima pet političnih skupin. To so: Socialistična skupina (SOC), Skupina evropske ljudske stranke (EPP), Liberalna demokratična zveza Evrope (ALDE), Liberalna evropska demokratična skupina (EDG) in Skupina združene evropske levice (UEL). Nekateri člani skupščine se odločijo, da ne pripadajo nobeni politični skupini.

Skupščina se sestaja štirikrat letno na enotedenskem plenarnem zasedanju, praviloma konec januarja, aprila, junija in septembra v glavni dvorani evropske palače v Strasbourgu. Praviloma so vsa zasedanja javna. Poleg tega ima Skupščina vsako leto spomladansko zasedanje v eni izmed držav članic. Skupščina med svojimi člani izvoli predsednika, praviloma za tri zaporedne enoletne mandate. Predsednik, podpredsedniki (zdaj jih je 19) in predsedniki vseh petih političnih skupin sestavljajo Urad skupščine. Skupščina izvoli tudi generalnega sekretarja in namestnika generalnega sekretarja Sveta Evrope, generalnega sekretarja Parlamentarne skupščine, sodnike Evropskega sodišča za človekove pravice in komisarja Sveta Evrope za človekove pravice. Delo Skupščine pripravljajo strokovni odbori, in sicer: za politične zadeve, za pravne zadeve in človekove pravice, za socialne zadeve, za zdravstvo in družino, za kulturo, znanost in izobraževanje, za okolje in kmetijstvo, za gospodarske zadeve in razvoj, za preseljevanje, begunce in demografska vprašanja, za enake možnosti moških in žensk ter za spoštovanje obveznosti in prevzetih obvez držav članic (Informacijski urad SE/Organi in institucije/Parlamentarna skupščina/ Predstavitev, 8. 3. 2010).

4.4.2 Odbor ministrov Sveta Evrope

Odbor ministrov Sveta Evrope je telo, v katerem sprejemajo odločitve Sveta Evrope. Sestavljajo ga zunanji ministri vseh držav članic ali njihovi stalni diplomatski predstavniki v Strasbourgu. To je vladno telo, v katerem je mogoče enakopravno razpravljati o stališčih posameznih držav do problemov, s katerimi se srečuje evropska družba. Skupaj s Parlamentarno skupščino je Odbor ministrov varuh temeljnih vrednot Sveta Evrope, ki nenehno nadzoruje, ali države članice ravnaajo v skladu s prevzetimi obveznostmi.

Odbor ministrov sprejema program dejavnosti in proračun Sveta Evrope. Razpravlja o vseh vprašanjih skupnega političnega interesa, razen o obrambi. To so, med drugim, politični vidik evropskega združevanja, razvijanje sodelovanje, varovanje demokratičnih ustanov in varstvo človekovih pravic, vsa področja, na katerih je potrebno usklajeno delovanje na vseevropski ravni.

Zunanji ministri držav članic se sestanejo enkrat letno, da pregledajo politična vprašanja in zadeve evropskega sodelovanja ter dajo dejavnostim Sveta potrebno politično spodbudo. Na ravni veleposlanikov se sestajajo enkrat tedensko, njihova posvetovanja pa dopolnjujejo še sestanki skupin poročevalcev in delovnih skupin, ki pred sprejetjem odločitev poglobljeno obravnavajo posamezna vprašanja.

Odboru predseduje minister vsake države en šestmesečni mandat, ki se že po tradiciji zamenja maja in novembra.

Odločitve Odbora ministrov so poslane vladam v obliki priporočil ali pa so vsebovane v evropskih konvencijah in sporazumih, ki pravno zavezujejo vse države,

ki jih ratificirajo. Odbor sprejema tudi deklaracije in resolucije o aktualnih političnih vprašanjih. Sprejetih je bilo že 200 konvencij, večinoma se navezujejo na človekove pravice, obravnavajo pa tudi druga področja, kar potrjuje in utrjuje demokratično, socialno in kulturno usklajenost Sveta Evrope.

Odbor ministrov običajno izglasuje odločitve z dvotretjinsko večino oddanih glasov, navadna večina zadošča za odločanje o postopkovnih vprašanjih.

Države, ki se pridružijo Svetu Evrope, se zavežejo, da bodo sprejele načela pravne države in pravico njihovih državljanov, da uživajo osnovne človekove pravice in temeljne svoboščine. Zavežejo se tudi, da bodo sodelovale pri doseganju večje enotnosti in pospeševanju gospodarskega in družbenega napredka. Vsaka država članica je odgovorna za spoštovanje prevzetih obveznosti, Odbor ministrov pa zagotavlja njihovo uresničevanje.

Pri hujši kršitvi obveznosti, ki jih ima država članica po statutu organizacije, lahko Odbor ministrov državi članici začasno odreče pravico zastopanosti, lahko ji predlaga odstop ali pa sklene, da ji preneha članstvo.

Odbor ministrov zagotavlja, da se izvajajo Konvencije in sporazumi med državami članicami, to je še posebej pomembno za besedila, povezana s človekovimi pravicami. Od uveljavitve Protokola št. 11 k EKČP skrbi za uresničevanje sodb ESČP, to pomeni, da preveri, ali je prizadeta država plačala prisojeno pravično zadoščenje in stroške in ali je izpolnila druge obveznosti, ki izhajajo iz sodbe ESČP. Z nadzorom nad izvajanjem odločb ESČP opravlja Odbor ministrov izredno pomembno vlogo pri ohranjanju verodostojnosti sistema, ki je edini te vrste na svetu.

Svet Evrope je poglobil svoj dialog z izvoljenimi predstavniki Evrope na državnih in lokalnih ravneh in razširil svoje politične razprave na države nečlanice, med katerimi je tudi več neevropskih držav s statusom opazovalk (Združene države, Sveti sedež, Kanada, Japonska in Mehika) (IDC SE v Ljubljani, Informacijski urad SE, Organi in institucije/Odbor ministrov, 8. 3. 2010).

4.4.3 Kongres lokalnih in regionalnih oblasti

Svet Evrope je vedno priznaval, da je najpomembnejša demokracija na lokalni in regionalni ravni. Navsezadnje je svoboda vprašanje, ki ga je treba urejati tako v najožjem okolju kot na ravni države. Leta 1994 je Odbor ministrov ustanovil Kongres lokalnih in regionalnih oblasti Evrope (CLRAE) kot svetovalno telo, ki je nadomestilo prejšnjo Stalno konferenco lokalnih in regionalnih oblasti. Kongres pomaga novim državam članicam pri praktičnem uresničevanju njihovih prizadevanj za vzpostavitev učinkovite lokalne in regionalne samouprave.

Vloga kongresa:

Kongres:

- je glasnik evropskih regij in občin;
- je forum, na katerem se lahko izvoljeni predstavniki lokalnih in regionalnih oblasti pogovorijo o svojih težavah, združujejo svoje znanje in izkušnje ter vladam povedo svoja stališča;
- svetuje Odboru ministrov in Parlamentarni skupščini Sveta Evrope v vseh pogledih lokalne in regionalne politike;

- tesno sodeluje z državami in nevladnimi organizacijami, ki zastopajo lokalne in regionalne vlade;
- organizira razgovore in konference za obveščanje širše javnosti, saj je njeno vključevanje izredno pomembno za uspešno demokracijo;
- pripravlja redna poročila o stanju lokalne in regionalne demokracije v vsaki posamezni državi članici Sveta Evrope in v državah kandidatkah za članstvo ter pri tem skrbno spremlja izvajanje Evropske listine lokalne samouprave.

Naloge in cilji Kongresa vključujejo:

- pospeševanje učinkovite organiziranosti lokalnih in regionalnih oblasti v vseh državah članicah Sveta Evrope, še zlasti v novih demokracijah;
- pregledovanje stanja lokalne in regionalne demokracije v državah članicah in državah kandidatkah za članstvo;
- razvijanje pobud, ki državljanom omogočajo učinkovito sodelovanje v lokalni in regionalni demokraciji;
- zastopanje interesov lokalnih in regionalnih oblasti pri oblikovanju evropske politike;
- spodbujanje regionalnega in čezmejnega sodelovanja za mir, strpnost in trajnostni razvoj;
- spremljanje lokalnih in regionalnih volitev.

Kongres je razdeljen na dva zbora, Zbor lokalnih oblasti in Zbor regij. Taka dvodomna skupščina ima 318 stalnih in 318 nadomestnih članov. Vsi člani so izvoljeni predstavniki ene izmed več kot 200.000 lokalnih in regionalnih oblasti v državah članicah Sveta Evrope. Zbora izmenoma izvolita predsednika Kongresa za dveletni mandat. Kongres zaseda enkrat na leto v Strasbourgu.

Kongres organizira svoje delo v štirih odborih, ustanovljenih na podlagi Statuta. To so:

- Institucionalni odbor, katerega naloga je predvsem pripravljanje poročil o napredku lokalne in regionalne demokracije v Evropi;
- Odbor za kulturo in izobraževanje, pristojen za medije, mladino šport in komunikacijo;
- Odbor za trajnostni razvoj, ki se ukvarja z okoljskimi zadevami, urejanjem prostora in urbanističnim načrtovanjem;
- Odbor za socialno usklajenost, ki rešuje vprašanja, povezana z zaposlovanjem, državljanstvom, odnosi v skupnosti, zdravjem ljudi in enakopravnostjo moških in žensk (IDC SE v Ljubljani, Informacijski urad SE, Organi in institucije/Kongres lokalnih in regionalnih oblasti, 8. 3. 2010).

4.4.4 Evropsko sodišče za človekove pravice

To temo bom predstavila v naslednjem – petem poglavju.

5 EVROPSKO SODIŠČE ZA ČLOVEKOVE PRAVICE

5.1 PREDSTAVITEV SODIŠČA

Evropsko sodišče za človekove pravice je bilo ustanovljeno leta 1959 na osnovi EKČP. Protokol št. 11, ki je v veljavi od 1. novembra 1998, je ukinil do tedaj delujočo Evropsko komisijo za človekove pravice, ki je bila zadolžena za predhodno selekcijo pritožb. Od uvedbe tega protokola se lahko posameznik s pritožbo obrne neposredno na ESČP. Število sodnikov je enako številu držav članic Sveta Evrope. Trenutno Sodišče sestavlja 47 sodnikov. Vsaka država članica predlaga tri kandidate, izmed katerih Parlamentarna skupščina izvoli enega. Omejitve glede števila sodnikov iste narodnosti ni – predlagani sodnik ni nujno državljan te države. Sodniki so izvoljeni s strani Parlamentarne skupščine Sveta Evrope za dobo šestih let do uveljavitve Protokola št. 14. Sestava Sodišča se menja na tri leta, zato je ob prvi sestavi Sodišča polovica sodnikov imela le triletni mandat.

Sodniki na Sodišču delujejo v svojem imenu in niso odgovorni nobeni državi. Ne smejo opravljati nobenih dejavnosti, ki so v nasprotju z njihovo neodvisnostjo in nepristranskostjo ali so v nasprotju z zahtevami, ki jih prinaša polni delovni čas. Njihov mandat poteče tudi, če dopolnijo 70 let.

Naloga EKČP je v prvi vrsti zagotavljati, da države upoštevajo in zagotovijo spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin iz EKČP svojim državljanom, kot tudi vsakomur znotraj njihove jurisdikcije, ne glede na spol, raso, državljanstvo, etnični izvor, ali druge okoliščine. V ta namen ESČP obravnava tako pritožbe posameznikov kot tudi meddržavne pritožbe. Kadar Sodišče ugotovi, da je država pogodbenica kršila eno ali več pravic iz EKČP, se o kršitvi izreče s sodbo. Ta je zavezujoča, nadzor nad izvrševanjem pa izvaja Odbor ministrov Sveta Evrope (IDC SE v Ljubljani, Informacijski urad SE /Evropsko sodišče za človekove pravice/ Predstavitev, 8. 3. 2010).

Takšnega organa, kot je ESČP, na drugih celinah ne poznajo, pa čeprav postopno in z zaostankom sledijo evropskim izkušnjam s področja varstva človekovih pravic in svoboščin. Samo v Evropi lahko posameznik doseže učinkovito obsodbo države, ki je kršila njegove v EKČP določene pravice ali svoboščine, medtem ko lahko na drugih celinah takšno obsodbo do neke mere doseže ena država nasproti drugi državi. ESČP ima, gledano primerjalno, edinstveno samostojnost in ni podrejeno drugim organom Sveta Evrope, kot to velja za sodišča, nastala v okviru drugih regionalnih mednarodnih organizacij. Primerjamo jo lahko s samostojnostjo in neodvisnostjo sodstva kot samostojne veje oblasti v okviru nacionalnih držav. Res je sicer, da za izvrševanje sodb ESČP skrbi Odbor ministrov Sveta Evrope, toda razlaga EKČP in sprejetih odločitev ESČP sta v celoti pridržani Sodišču samemu (Ribičič, 2007, str. 122).

Pomembno je poudariti, da ESČP deluje na temelju načela subsidiarnosti, kar se ne izraža samo v tem, da se lahko nanj obrnejo le pritožniki, ki so že izkoristili pravna sredstva in možnosti za uveljavljanje pravic, določenih s konvencijo, znotraj države, ki jo hočejo tožiti pred ESČP. Pomeni tudi, da so za varstvo pravic, določenih s konvencijo, prvenstveno odgovorne države članice, ki so EKČP z ratifikacijo "ponotranjile", in da neuveljavljanja EKČP smejo prepuščati institucijam Sveta Evrope. Ob takšnem pojmovanju načela subsidiarnosti in ob aktivni vlogi držav članic pri varstvu pravic, določenih s konvencijo, bi se ESČP ukvarjalo predvsem z novimi načelnimi in zapletenimi pravnimi vprašanji, pomembnimi za določitev standardov varstva človekovih pravic, in ne s ponavljajočimi se zadevami, ki so ena drugi podobne kot jajce jajcu (Ribičič, 2007, str. 123).

Položaj in delovanje sodišča

O položaju in delovanju Sodišča govori drugi del Konvencije od 19. do 51. člena. Sodišče ima toliko sodnikov, kolikor je držav pogodbenic (21. člen).

Sodniki morajo imeti visok moralni ugled in morajo izpolnjevati zahtevane pogoje za opravljanje visokih pravosodnih funkcij ali pa morajo biti splošno priznani pravni strokovnjaki. Med opravljanjem te funkcije sodniki ne smejo sprejeti nobene dolžnosti, ki ni združljiva z njihovo neodvisnostjo, nepristranskostjo ali pa z drugimi zahtevami, povezanimi s funkcijo sodnika Sodišča. (21. člen)

Sodnike z večino glasov izvoli Parlamentarna skupščina s seznama treh kandidatov, ki jih imenuje vsaka visoka pogodbenica (22. člen). V Sloveniji kandidate za sodnike izvolijo poslanci v državnem zboru z večino glasov vseh poslank in poslancev.

Do uveljavitve Protokola št. 14 so sodniki izvoljeni za dobo šestih let in so lahko ponovno izvoljeni, po uveljavitvi Protokola št. 14 pa bodo sodniki izvoljeni za dobo devetih let, brez možnosti za ponovno izvolitev. Da bi zagotovili, da se mandat polovice sodnikov obnovi vsake tri leta, lahko Parlamentarna skupščina, preden začne z naslednjimi volitvami, odloči, da mandat enega ali več sodnikov, ki jih bodo izvolili, ne bo trajal šest let, vendar pa tudi ne smejo biti daljši od devetih in ne krajši od treh let. Sodnik svoje delo opravlja do konca mandata oziroma do nastopa novega sodnika, vendar pa najdlje do starosti 70 let. Sodniki opravljajo svojo funkcijo do zamenjave, po zamenjavi pa ostajajo pristojni za zadeve, ki so jim bile že dodeljene (23. člen).

Sodnik je lahko razrešen svoje funkcije samo v primeru, če ostali sodniki z dvotretjinsko večino odločijo, da ne izpolnjuje več zahtevanih pogojev (24. člen).

Sodišče ima sodno pisarno, pomagajo mu pravni sodelavci (25. člen).

Plenarno sodišče voli svojega predsednika in enega ali dva podpredsednika za dobo treh let, ustanavlja senate za določeno obdobje, voli predsednika senatov Sodišča, sprejema Poslovnik Sodišča, voli tajnika in enega ali več namestnikov (26. člen).

Za proučitev predloženih zadev zaseda Sodišče v odborih s tremi sodniki, v senatu s sedmimi sodniki in v velikem senatu s sedemnajstimi sodniki. Senati Sodišča ustanavljajo svoje odbore za dobo enega leta. Sodnik, ki ga izvoli država stranka v sporu, je po uradni dolžnosti član senata in velikega senata. V primeru, da ne nore

sodelovati ali ob njegovi odsotnosti, ta država izbere osebo, ki sodeluje kot sodnik (27. člen).

Obor lahko soglasno odloči, da posamezna pritožba, predložena v skladu s 34. členom, ni sprejemljiva ali jo črta s seznama zadev, če lahko sprejme odločitev brez dodatne proučitve (28. člen).

Senat odloči o sprejemljivosti posameznih pritožb, predloženih v skladu s 34. členom.

Senat odloči o sprejemljivosti in vsebini meddržavnih pritožb (29. člen).

V primeru, da zadeva, ki jo senat obravnava, načenja tehtno vprašanje v zvezi z razlago Konvencije in njenih Protokolov, lahko prepusti pristojnost velikemu senatu (30. člen).

Veliki senat odloča o pritožbah, predloženih bodisi v skladu s 33. ali 34. členom, če mu je zadevo prepustil senat skladno s 30. členom, ali pa mu je bila zadeva predložena po 43. členu (31. člen).

Sodišče je pristojno za vse zadeve, povezane z razlago in uporabo Konvencije in njenih Protokolov, ki so mu predložene (32. člen).

Vsaka visoka pogodbenica lahko obvesti Sodišče o vsaki domnevni kršitvi Konvencije in njenih Protokolov, ki bi jih lahko pripisali drugi visoki pogodbenici (33. člen).

Sodišče lahko sprejme pritožbo od katerega koli posameznika, nevladne organizacije ali skupine posameznikov, ki zatrjujejo, da so žrtve kršitev pravic, priznanih s Konvencijo in njenimi Protokoli, s strani katere koli visoke pogodbenice (34. člen).

Sodišče sme obravnavati zadeve šele potem, ko so bila izčrpana vsa domača pravna sredstva v skladu s splošno priznanimi pravili mednarodnega prava in v šestih mesecih po tem, ko je bila sprejeta dokončna odločitev po domačem pravu.

Sodišče ne obravnava nobenih anonimnih pritožb. Pritožbo, za katero meni, da ni v skladu z določbami Konvencije ali njenih Protokolov, Sodišče razglasi za nedopustno (35. člen).

V vseh primerih pred senatom ali velikim senatom ima visoka pogodbenica, katere državljan je vložil pritožbo, pravico, da predloži pisne pripombe in sodeluje pri obravnavi (36. člen).

Sodišče lahko v kateri koli fazi postopka pritožbo izbriše iz seznama zadev, če je na podlagi okoliščin mogoče sklepati:

- da vlagatelj ne namerava vztrajati pri svoji pritožbi;
- da je bila pritožba rešena;
- da zaradi kakega drugega razloga, ki ga Sodišče ugotovi, nadaljnje obravnavanje pritožbe ni več upravičeno.

Sodišče z obravnavano pritožbo nadaljuje, če to zahteva spoštovanje človekovih pravic opredeljenih v Konvenciji in njenih Protokoli (37. člen).

Če Sodišče izjavi, da je pritožba dopustna:

- nadaljuje s preiskavo zadeve skupaj s predstavniki strank in po potrebi uvede preiskavo; prizadete države morajo po izmenjavi mnenj s Sodiščem zagotoviti potrebno pomoč;

- biti mora na voljo prizadetim strankam, da bi dosegle prijateljsko poravnavo zadeve na podlagi spoštovanja človekovih pravic, opredeljenih v Konvenciji in njenih Protokolih (38. člen).

Ob prijateljski poravnavi Sodišče izbriše zadevo s seznama (39. člen).

Obravnava je javna, dokumenti so deponirani pri tajniku, razen če predsednik Sodišča ne odloči drugače (40. člen).

Če Sodišče ugotovi, da je prišlo do kršitve Konvencije in njenih Protokolov in če notranje pravo visoke pogodbenice dovoljuje le delno zadoščenje, Sodišče oškodovani stranki nakloni pravično zadoščenje (41. člen).

V izjemnih primerih lahko katera koli stranka v treh mesecih od datuma sodbe senata zahteva, da se zadeva predloži v ponovno obravnavo velikemu senatu (43. člen).

Sodba velikega senata je dokončna.

Sodba senata je dokončna, če stranke izjavijo, da ne bodo zahtevale ponovne obravnave pred velikim senatom tri mesece od datuma sodbe.

Končna sodba se objavi (44. člen).

Sodbe morajo biti utemeljene. Če sodba ne izraža soglasnega mnenja sodnikov, lahko vsak sodnik poda svoje ločeno mnenje (45. člen).

Visoke pogodbenice se obvezujejo, da bodo spoštovale končno sodbo Sodišča v vsaki zadevi, v kateri nastopajo kot stranke. Končna sodba se pošlje Odboru ministrov, ki nadzorujejo njeno izvršitev (46. člen).

Sodišče lahko na zahtevo Odbora ministrov daje svetovalna mnenja o pravnih vprašanjih v zvezi s Konvencijo in njenih Protokolih (47. člen).

Stroške za delovanje Sodišča krije Svet Evrope (50. člen).

Organizacija in delovanje sodišča

Delovanje in organizacija ESČP je podrobneje urejena v Poslovniku sodišča, ki ga je sprejel Svet Evrope 8. novembra 1998.

Sedež Sodišča je v Strasbourgu na sedežu Sveta Evrope. Vendar pa lahko Sodišče, če se mu zdi to potrebno, opravlja svoje naloge tudi na ozemlju držav članic Sveta Evrope. Sodišče se lahko na kateri koli stopnji preučevanja pritožbe odloči, da Sodišče oziroma en ali več njegovih članov izvede preiskavo ali opravi kako drugo nalogo drugje (19. člen).

Na plenarnem zasedanju se Sodišče sestane vsakokrat, ko to zahteva opravljanje nalog po Konvenciji in tem Poslovniku. Plenarno zasedanje skliče predsednik tudi na zahtevo tretjine članov sodišča (20. člen).

Veliki senat, senati in senati treh sodnikov stalno zasedajo. Sodišče na predlog predsednika vsako leto določi časovni raspored zasedanj. Predsedniki lahko za nujne zadeve skličejo veliki senat in senate zunaj tega časovnega rasporeda (21. člen).

Sodišče razpravlja za zaprtimi vrati. Razprave ostanejo tajne. Navzoči so sodni tajnik ali oseba, ki ga nadomešča, ter uradniki sodne pisarne in tolmači, katerih pomoč je potrebna. Pred glasovanjem o zadevi, ki jo obravnava Sodišče, predsednik povabi sodnike, da o tem povedo svoje mnenje (22. člen).

Odločitve sprejema Sodišča z večino glasov navzočih sodnikov. Pri enakem številu glasov se glasovanje ponovi in če je število glasov še vedno enako, ima predsednik odločilni glas. Odločitve in sodbe velikega senata in senatov se sprejemajo z večino glasov sodnikov, ki sodelujejo v zadevah. Praviloma glasujejo z dvigom rok. Pri končnem glasovanju o sprejemljivosti zadeve in o zadevi sami ne sme biti vzdržanih glasov. Vsako vprašanje, o katerem glasujejo, mora biti jasno oblikovano (23. člen).

Uradna jezika Sodišča sta angleščina in francoščina (34. člen).

Sestava sodišča

Veliki senat sestavlja sedemnajst sodnikov in najmanj trije nadomestni sodniki.

- a) Veliki senat vključuje predsednika in oba podpredsednika Sodišča ter predsednike oddelkov. Katerega koli podpredsednika ali predsednika oddelka, ki ne more sodelovati kot član velikega senata, lahko nadomesti podpredsednik ustreznega oddelka.
- b) Sodnik, ki je izvoljen za prizadeto pogodbenico, ali kadar je to primerno, sodnik, ki je bil imenovan po 29. členu ali po 30. členu tega Poslovnika, sodeluje kot član velikega senata po službeni dolžnosti v skladu z drugim in tretjim odstavkom 27. člena Konvencije.
- c) V zadevah, ki so predložene velikemu senatu po 30. členu Konvencije, vključuje veliki senat tudi člane senata, ki je odstopil pristojnost.
- d) V zadevah, ki so predložene velikemu senatu po 43. členu Konvencije, veliki senat ne vključuje nobenega sodnika, ki je sodeloval pri prvotnem razpravljanju o sprejemljivosti ali vsebini zadeve, razen predsednika tega senata in sodnika, ki je v senatu sodeloval za prizadeto pogodbenico.
- e) Sodnike in nadomestne sodnike, ki morajo dopolniti veliki senat v vsaki zadevi, ki mu je predložena, določi izmed preostalih sodnikov predsednik Sodišča v navzočnosti sodnega tajnika z žrebom. Način žrebanja določi plenum Sodišča in pri tem upošteva, da je sestava geografsko uravnotežena in da odraža različne pravne sisteme med pogodbenicami.

Če kateri koli sodnik ne more sodelovati, ga nadomesti nadomestni sodnik.

Sodniki in nadomestni sodniki, določeni v skladu s temi določbami, sodelujejo v velikem senatu, dokler postopek ni končan. Celo po poteku njihovega mandata še naprej sodelujejo pri obravnavanju zadeve, če so bili udeleženi pri proučevanju vsebine zadeve same.

a.) Zbor petih sodnikov velikega senata, določenih za obravnavo zahtev, predloženih po 43. členu Konvencije, sestavljajo:

- predsednik Sodišča;
- predsedniki ali, če ti ne morejo sodelovati, podpredsedniki oddelkov, razen tistih, ki so člani senata, ki je obravnaval zadevo, predloženo velikemu senatu;
- še en sodnik, ki je po krožnem sistemu določen izmed sodnikov, ki niso sodelovali pri odločanju o zadevi v senatu.

b.) Član zbora ne more biti sodnik, ki je izvoljen za prizadeto pogodbenico ali je njen državlján.

c.) Člana zbora, ki ne more sodelovati v zadevi, nadomesti drug sodnik, ki ni odločal o zadevi v senatu in je določen po krožnem sistemu (24. člen).

Ustanavljanje oddelkov

1. Senate, predvidene v točki b.) 26. člena Konvencije (v tem Poslovniku imenovani "oddelki"), ustanovi plenum Sodišča po 8. členu tega Poslovnika. Ustanovijo se najmanj štiri oddelki.
2. Vsak sodnik je član enega oddelka. Sestava oddelkov naj bo uravnotežena geografsko in po spolu ter ob upoštevanju različnih pravnih sistemov pogodbenic.
3. Kadar sodnik preneha biti član Sodišča pred iztekom obdobja, za katero je bil oddelek ustanovljen, ga njegov sodnik naslednik zamenja v oddelku.
4. Predsednik Sodišča lahko izjemoma spremeni sestavo oddelka, če okoliščine tako zahtevajo.
5. Na predlog predsednika lahko plenum Sodišča ustanovi dodaten oddelek (25. člen).

Ustanavljanje senatov

1. Senati sedmih sodnikov za proučevanje zadev, ki so predložene Sodišču, so ustanovljeni iz oddelkov.
 - a.) Senat v vsaki zadevi vključuje predsednika oddelka in sodnika, izvoljenega za vsako prizadeto pogodbenico. Če ta sodnik ni član oddelka, ki mu je bila pritožba dodeljena po 51. in 52. členu tega Poslovnika, sodeluje kot član senata po uradni dolžnosti v skladu z drugim odstavkom 27. člena Konvencije. Če tak sodnik ne more sodelovati v zadevi ali se umakne, velja 29. člen tega Poslovnika.
 - b.) Druge člane senata določi predsednik oddelka izmed članov ustreznega oddelka po krožnem sistemu.
 - c.) Člani oddelka, ki niso tako določeni, sodelujejo v zadevi kot nadomestni sodniki.
2. Sodnika, ki je bil izvoljen za prizadeto pogodbenico, ali, kadar je to primerno, drugega izvoljenega sodnika ali sodnika ad hoc, lahko predsednik senata oprosti navzočnosti na zasedanjih, ki so namenjena pripravljalnemu ali postopkovnemu vprašanju. Šteje se, da je za taka zasedanja prizadeta pogodbenica namesto tega sodnika imenovala prvega nadomestnega sodnika v skladu s prvim odstavkom 29. člena.
3. Sodniki tudi po koncu svojih mandatov nadaljujejo z obravnavo zadev, pri katerih so sodelovali pri preučevanju zadeve same (26. člen).

Senati treh sodnikov

1. Senati treh sodnikov, ki spadajo v isti oddelek, se ustanovijo po prvem odstavku 27. člena Konvencije. Po posvetu s predsedniki oddelkov predsednik Sodišča odloči o številu senatov treh sodnikov, ki jih je treba ustanoviti.
2. Senati treh sodnikov so ustanovljeni za obdobje dvanajstih mesecev po krožnem sistemu izmed članov vsakega oddelka, pri čemer je izzet predsednik oddelka.
3. Sodniki oddelka, ki niso člani senata treh sodnikov, so lahko pozvani, da nadomestijo člane, ki ne morejo sodelovati v zadevi.

4. Senatu treh sodnikov predseduje član oddelka po prednostnem vrstnem redu (27. člen).

Nezmožnost sodelovanja, umik ali izločitev

1. Sodnik, ki ne more sodelovati v zadevi, na katero je bil povabljen, o tem čim prej obvesti predsednika senata.
2. Sodnik ne sme sodelovati pri obravnavanju zadeve, pri kateri ima osebni interes ali je v njej predhodno sodeloval kot zastopnik, odvetnik ali svetovalec ene od strank ali osebe, ki ima v tej zadevi svoj interes, ali pa je v njej sodeloval kot član sodišča, preiskovalne komisije ali kako drugače.
3. Če predsednik senata meni, da obstaja kakšen od izločitvenih razlogov za katerega od sodnikov, se z njim posvetuje; če se o tem ne sporazumeta, odloči senat. Po zaslišanju prizadetega sodnika senat o tem razpravlja in glasuje brez navzočnosti sodnika (28. člen).

Sodniki ad hoc

1. Če sodnik, izvoljen za katero od prizadetih pogodbenic, ne more sodelovati v senatu, se umakne ali je izključen ali pa ga sploh ni, predsednik senata povabi to pogodbenico, da ga obvesti ali želi za sodelujočega sodnika imenovati drugega izvoljenega sodnika ali sodnika ad hoc, ter, če je tako, navede ime imenovane osebe.
2. Šteje se, da se je prizadeta pogodbenica odpovedala svoji pravici do imenovanja, če ne odgovori v tridesetih dneh ali do konca podaljšanja tega roka, če ji ga je predsednik senata odobril.
3. Sodniki ad hoc priseže ali slovesno izjavi v skladu s 3. členom tega Poslovnika na začetku prvega zasedanja, določenega za obravnavanje zadeve, za katero je bil imenovan. To se vnese v zapisnik.
4. Sodniki ad hoc morajo biti Sodišču na voljo in morajo biti ob upoštevanju 2. odstavka 26. člena navzoči na zasedanjih senata.

5.2 KRATEK OPIS POSTOPKA VLAGANJA PRITOŽB

Postopek vložitve pritožbe pred ESČP je preprost in uporabniku prijazen. Vlogo s pritožbo na ESČP lahko podajo posamezniki, nevladne organizacije ali skupine posameznikov, ki zatrjujejo, da so žrtve kršitev pravic, priznanih s Konvencijo in njenimi Protokoli, s strani države Slovenije ali katere koli druge države pogodbenice. Napisati jo je mogoče v slovenskem jeziku na obrazcu sekretariata Sodišča, ki ga lahko dobite v elektronski obliki ali neposredno v Informacijsko-dokumentacijskem centru Sveta Evrope. Center vam ga na pisno ali telefonsko prošnjo brezplačno pošlje tudi na domač naslov.

Posamezniki, nevladne organizacije in skupine posameznikov lahko podajo vloge sami ali prek zastopnika. Zastopnik vlagatelja mora biti odvetnik ali druga oseba, ki jo odobri predsednik senata Sodišča, z zadostnim znanjem enega od uradnih jezikov Sodišča, angleščine ali francoščine.

Ko Sodišče sprejme prvo pismo vlagatelja, odpre začasni spis, ki predstavlja fazo priprave zadeve za obravnavo. V primeru, da vlagatelj še ni izpolnil omenjenega obrazca, ga sekretariat zaprosi, da to čim prej stori. Enako ravna v primerih, ko vlagatelji niso priložili ustreznih dokumentov ali dokazov za svoje navedbe (npr. sodb, zoper katere se pritožujejo; sklepov o priporu; konkretnih razlogov za morebitno pristranskost sodnikov ipd).

Začasni spis je faza zbiranja dokumentov in dodatnih navedb. Sekretariat predhodno preuči zadevo in pozove vlagatelja, da pritožbo ustrezno dopolni, npr. z dokumenti, sodbami ali drugim gradivom, ki potrjuje njegove trditve. Gre za obliko pravne pomoči v fazi priprave vloge.

Vlagatelju je običajno poslano tako imenovano opozorilno pismo, v katerem je že podana kratka ocena razlogov, zaradi katerih pritožba ni sprejemljiva. Odgovoriti mora na vse očitke, ki jih v svoji vlogi navaja vlagatelj. Vlagatelja tudi poziva, naj se odloči, ali želi kljub temu nadaljevati postopek – večina seveda vztraja. Tudi pri tem gre za obliko pravne pomoči v obliki pravnega svetovanja.

Predhodno dopisovanje med sekretariatom Sodišča in vlagateljem traja od nekaj mesecev do okoli enega leta. Ko je spis dopolnjen in pripravljen na obravnavo, se pritožba registrira in določen je sodnik poročevalec.

Ko je zadeva zrela za odločanje, sodnik poročevalec s pomočjo sekretariata pripravi osnutek sklepa in zadevo poroča enemu od senatov Sodišča. To je odbor treh sodnikov, ki lahko zadevo le soglasno zavrže kot nesprejemljivo, oziroma senat sedmih sodnikov, ki lahko zadevo neposredno zavrže ali posreduje vladi, da v 12 tednih sporoči svoje pripombe, nakar lahko svoj odgovor na mnenje vlade poda tudi pritožnik.

Ko sta odgovora prejeta, senat odloči o sprejemljivosti in v primeru, da je pritožba ocenjena kot sprejemljiva, pozove stranke k sporazumni rešitvi, če pa ta ni mogoča, senat odloči s sodbo.

Od odločitve o sprejemljivosti naprej je pravno zastopanje obvezno, vsi dopisi Sodišču morajo biti napisani v enem od uradnih jezikov, angleščini ali francoščini.

Stranke lahko od posebnega senata petih sodnikov v treh mesecih po sodbi zahtevajo, da o zadevi ponovno odloči veliki senat sedemnajstih sodnikov, čeprav do ponovnega odločanja pride le redko. Pomembnejše zadeve lahko velikemu senatu prepustijo tudi senati sedmih sodnikov na lastno pobudo.

Po pravnomočnosti sodbe sledi njena izvršitev, ki jo nadzoruje Odbor ministrov Sveta Evrope (Matić, 2002).

5.2.1 Obvezne sestavine pritožb

Formalni pogoji, ki jih mora izpolnjevati pritožba, so določeni v Poslovniku sodišča. V 47. členu poslovnika je določeno, da mora individualna pritožba vsebovati:

1. ime, datum rojstva, poklic spol, poklic in naslov vlagatelja;
2. ime, poklic in naslov predstavnika, če ga ima;
3. ime pogodbenice ali pogodbenic, proti katerim je vložena pritožba;
4. kratko in jedrnato navedbo dejstev;
5. kratko in jedrnato navedbo domnevnih kršitev Konvencije in ustrezne utemeljitve;
6. kratko in jedrnato izjavo, da je vlagatelj izpolnil merila sprejemljivosti (izčrpanje notranjih pravnih sredstev in upoštevanje šestmesečnega roka);
7. predmet pritožbe;
8. kopije vseh pomembnih dokumentov sodnih in drugih odločb, ki se nanašajo na predmet pritožbe.

5.3 VSEBINSKI PROBLEMI PRITOŽB

Kateri so najpomembnejši problemi, ki jih izpostavljajo pritožbe na ESČP? Večina vlog se nanaša na dolgotrajne sodne in upravne postopke, kršitve kazenskega postopka, delovnopravna razmerja in podobno. Struktura pritožb je potemtakem podobna kot na našem Ustavnem sodišču ali pri varuhu človekovih pravic. Temu ustrezna je tudi vsebina pritožb.

Veliko vlagateljev je zmotno prepričanih, da je ESČP instančno sodišče, zato pogosto zahtevajo odločitve, ki jih lahko sprejmejo le institucionalni programi – npr. vrnitev na delovno mesto, razveljavitev ali sprememba pravnomočnih sodb, visoke odškodnine v civilnih zadevah, izpustitev iz zapora, razglasitev zakonov za neustavne in tako dalje.

Veliko ljudi je tudi zmotno prepričanih, da je ESČP nadomestno sodišče, zato omenjene zahteve postavljajo, še preden so izčrpali domača pravna sredstva (vložili tožbe oziroma druga pravna sredstva na nacionalnih sodiščih ali pri upravnih organih in izkoristili vse pritožbene možnosti, vključno z ustavno pritožbo, kjer je ta mogoča). V številnih primerih vlagatelji zadoščenja na domačih sodiščih niti niso poskusili uveljaviti (češ, da so domače ustanove "pristranske" ali korumpirane). Neredko se pojavlja "teorija zarote" – vlagatelj je žrtev "usklajenega delovanja sodnih organov in politike".

Napačna je tudi domneva, da lahko ESČP spreminja interpretacijo in uporabo nacionalnega prava. Vlagatelji pogosto zatrjujejo kršitve npr. Zakona o kazenskem postopku ali Ustave RS, kar je za ESČP nerelevantno, razen kadar gre za določbe, ki se vsebinsko prekrivajo s pravicami iz Konvencije. V številnih primerih je razvidno, da poskušajo vlagatelji prek zatrjevanih procesnih kršitev (v kazenskih ali civilnih postopkih) doseči ugodno rešitev zadeve z drugačno uporabo materialnega prava oziroma ponovno ugotavljanje dejanskega stanja. Veliko vlagateljev si predstavlja, da je mogoče na mednarodnem sodišču obiti nacionalne zakone, ali imajo vtis, da se zakoni lahko poljubno razlagajo, tako da sodne postopke

dojemajo kot nekakšno loterijo. K pretirani težnji po ponovnem sodnem odločanju morda prispeva tudi narava odločanja ESČP, ki svoje pravo praviloma razvija s sistemom "sodne prakse", torej načel, ki jih povzamemo iz večjega števila primerov (in ne npr. podrobne razčlenitve precedenčnih primerov in njihovih dejstev), kar vsaj do določene mere otežuje predvidevanje izida postopka posamične pritožbe (Matič, 2002).

5.4 KAKŠNA NAJ BI BILA DOBRO NAPISANA PRITOŽBA?

To naj bi bila vloga, ki bi Sodišču v čim večji meri pomagala pri strokovnem pregledu zadeve. Podobna načela veljajo tudi pri domačih sodiščih še posebej za ustavno pritožbo na Ustavno sodišče.

1. Prva faza postopka zahteva le okvirno predstavitev problema oziroma zatrjevane kršitve, zato se prva vloga lahko omeji le na gola dejstva in navedbo člena Konvencije, ki je bil po mnenju vlagatelja kršen. Cilj vloge na začetku je le ta, da se pritožba ne zavrže kot nesprejemljiva (kar se sicer zgodi z več kot 90 % pritožb). Za oblikovanje prve vloge zadošča omenjeni obrazec in morda največ tri strani dopolnilnih pojasnil.
2. Kot velja za podobne vloge na drugih sodiščih, je pretirano poudarjanje kritičnosti položaja pritožnika povsem odveč. Pravna analiza tovrstnih vlog je otežena z množico podatkov in desetimi strani dolgimi dopisi, zato je s tem povečana možnost, da se kaj spregleda.
3. Prva stvar, ki jo sekretariat pri pregledu opazi, je izčrpanost pravnih sredstev. V večini primerov bo zato zadnji pravni dokument ustavna pritožba oziroma sklep ali odločba Ustavnega sodišča. Rezultat prehitrega vlaganje pritožbe na ESČP za pritožnika je, da bo zadeva zavržena, če pa bo hotel ponovno vložiti pritožbo, se bo znašel na koncu vrste. Vlagatelj mora domača pravna sredstva uporabiti pravilno, za neizčrpanje se šteje tudi izguba pravnih možnosti po lastni krivdi, npr. preskakovanje instanc, zamujeni roki ipd.
4. Kot pri vseh podobnih pravnih sredstvih mora biti pritožba napisana jedrnato, razumljivo in pregledno. Sodišče zanimajo predvsem konkretna dejstva in dokazi za zatrjevane kršitve. Če je npr. problem pristranskost sodnika ali nekorekten postopek odvzema prostosti, je treba navesti konkretne razloge in dokaze za to (npr. dokumentirane izjave, opisati konkretna dejanja, predložiti dokumente).
5. Dobra vloga je predvsem tista vloga, ki Sodišču omogoča čim hitrejšo seznanitev z zadevo in natančno oceno utemeljenosti pritožbenih navedb. Zato je izjemno koristno, če lahko vlagatelj navede analogne primere iz prakse ESČP, ki potrjujejo njegovo trditev, da je šlo tudi v njegovem primeru za kršitev EKČP.
6. Končno in najbolj temeljno je, da očitno neutemeljenih pritožb nima smisla pošiljati v Strasbourg. Marsikateri problem je lažje rešiti pred domačimi

organi ali se o njem pogovoriti z izkušenim pravnikom. Številni primeri pa so take narave, da se na ESČP ne morejo uveljavljati, npr. kadar sploh ne zadevajo delovanja državnih organov.

Samozavestni občutek številnih vlagateljev, da vodijo postopek zoper svojo državo, se v resničnosti, žal, prepogosto izkaže le za varljivo upanje. Celo v redkih primerih ugodne sodbe je denarna odškodnina za pritožnike relativno skromna, zaradi česar je pravice iz Konvencije s čisto praktičnega vidika verjetno bolje uveljavljati predvsem pred nacionalnimi organi – kar je tudi temeljni cilj same Konvencije (Matić, 2002).

6 SLOVENIJA PRED ESČP

ESČP se je uveljavilo kot najpomembnejši varuh človekovih pravic in kot edinstven mehanizem za uveljavljanje minimalnih evropskih standardov varstva človekovih pravic in svoboščin. Poleg tega se je s sodbo v zadevi Lukenda proti Slovenija končalo obdobje, v katerem je bilo ESČP do Slovenije prizanesljivo. Po podatkih iz začetka leta 2006 se je na Slovenijo nanašalo samo pet končnih sodb ESČP. Do bistvene spremembe glede Slovenije je prišlo v letu 2006. Tako je bila Slovenija do začetka leta 2007 obsojena 199-krat. Slovenija je omenjena v skupno 348 sodbah in drugih odločitvah ESČP. Velika večina teh sodb se nanaša na kršitev pravice do sojenja v razumnem roku. Izjema je sodba v zadevi Matko proti Slovenija, sprejeta 8. 7. 2004, s katero je bila Slovenija obsojena zaradi kršitve 3. člena EKČP o mučenju in nečloveškem ravnanju. Z obsodbami v letu 2006 se je Slovenija iz države, ki je bila med najmanjkrat obsojenimi, spremenila v državo, ki je bila obsojena večkrat kot večina, kar je presenetljivo, če upoštevamo njeno majhnost in dejstvo, da je članica Sveta Evrope šele od leta 1993 (Ribičič, 2007, str. 178, 179).

Vsi podatki, ki se nanašajo na Slovenijo na dan 1. 1. 2010:

a.) 14 maj 1993: podpisana Konvencija, 28. junij 1994: ratificirana Konvencija.

b.) Na dan 1. januar 2010:

- Prva sodba je bila izrečena v zadevi Majarič proti Slovenija, 8. februarja 2000;
- Skupno število sodb: 227;
- Število sodb, v katerih je bila ugotovljena kršitev: 217;
- Sodbe v katerih ni bilo ugotovljene kršitve: 7;
- Ostale sodbe: 3;
- Odločitve o nedopustnosti pritožb: 2.475 zadev;
- Število nerešenih pritožb: 3.183;
- Nekateri primeri, rešeni pred Sodiščem:

Rehbock proti Slovenija dne 28. 11. 2000, Matko proti Slovenija, 2. 11. 2006, Kovačič in drugi proti Slovenija, 3. 10. 2008, najodmevnejši pa je (vsaj za nas) Lukenda.

(Povzeto po: The European Court of Human Rights: Country Fact Sheets 1959–2009, str. 72)

Sodišče je lani razsodilo v osmih primerih, v katere je bila vpletena Slovenija. Od tega je sedemkrat odločilo, da je prišlo do kršitev, v enem primeru, pa po mnenju Sodišča, kršitev ni bilo.

6.1 ZADEVA MAJARIČ PROTI SLOVENIJI

Primer Majarič je bila prva sodba proti Sloveniji, ki jo je izdalo ESČP.

Zoper Ljuba Majariča je bila 6. decembra 1991 vložena obtožnica zaradi spolnega napada na mladoletno osebo in odvzema mladoletnih oseb. Ostal je v priporu. Pritožnika so izpustili 30. aprila 1992.

5. junija 1992 se je začelo sojenje pritožniku pred Okrožnim sodiščem v Novi Gorici, zadeva je bila istega dne preložena. 16. junija 1992 je Okrožno sodišče pritožniku odredilo ponovni odvzem prostosti. 28. avgusta 1992 so bile zaslišane številne priče, 17. septembra 1992 pa je Okrožno sodišče ponovno preložilo sojenje zaradi bolezni pritožnika. 21. julija 1992 je bil pritožnik obdolžen še enega spolnega napada na mladoletno osebo. Obtožnica je bila vložena 18. januarja 1993. Pritožnik je podal ugovor zoper obtožnico, ki je bil zavrnjen 15. februarja 1993. 17. marca 1993 je Okrožno sodišče združilo oba postopka. 21. oktobra 1993 je bil za omenjena dejanja vložen obtožni predlog, 28. marca 1995 pa je Okrožno sodišče odločilo, da bo vse obtožnice pritožnika obravnavalo v enem postopku. Med 18. februarjem 1997 in 9. julijem 1997 je imelo Okrožno sodišče več obravnav. 9. julija 1997 je Okrožno sodišče pritožnika obsodilo zaradi kaznivih dejanj spolne nedotakljivosti iz več točk obtožnice. Pritožniku je bila izrečena enotna zaporna kazen dveh let in osmih mesecev. Pritožnik in državni tožilec sta se pritožila.

12. februarja 1998 je Višje sodišče v Kopru pritožbo pritožnika zavrnilo in zvišalo zaporno kazen na tri leta.

26. marca je pritožnik vložil zahtevo za varstvo zakonitosti, Vrhovno sodišče je 17. septembra 1998 to zahtevo zavrnilo.

24. marca 1998 je pritožnik vložil ustavno pritožbo zoper sodbo Višjega sodišča v Kopru, vendar je Ustavno sodišče pritožbo zavrnilo 15. junija 1998.

12. oktobra je pritožnik vložil še eno ustavno pritožbo v zvezi z odločbo Vrhovnega sodišča z dne 17. septembra 1998.

13. decembra 1994 se je pritožnik pritožil na Komisijo. Pritoževal se je zaradi pripora ter nepravilnega in nerazumno dolgega kazenskega postopka zoper njega. Zatrjeval je kršitev 1. odstavka 5. člena in 1. odstavka 6. člena Konvencije. Pritožnik je zahteval 450.000 avstrijskih šilingov odškodnine za kršitev njegove pravice do obravnave v razumnem roku.

Komisija je 3. decembra 1997 opredelila pritožbo za sprejemljivo v delu, ki se nanaša na dolžino kazenskega postopka.

Vlada je zatrjevala, da pritožnik ni izčrpal domačih pravnih sredstev, saj ni uporabil tožbe v upravnem sporu in tudi ne ustavne pritožbe pri Ustavnem sodišču. Vlada je trdila, da je bila pritožnikova zadeva kompleksna, in da so bile vložene dodatne obtožnice, za katere je Okrožno sodišče odločilo, da jih obravnava v enem postopku. Po njenem mnenju je tudi sam pritožnik prispeval k dolžini postopka, ker se ni udeležil obravnav pred Okrožnim sodiščem, razpisanih 3. in 27. septembra 1992. Vlada je še navedla, da je do zavlačevanja domačih organov

prišlo zaradi sprememb pravnega in gospodarskega sistema v Sloveniji v obravnavanem obdobju, ki so povečale delovno obremenitev sodišč.

Kazenski postopek zoper pritožnika se je začel 6. decembra 1991, vendar pa se upošteva le obdobje od 28. junija 1994 naprej, ko je Slovenija ratificirala Konvencijo in priznala pravico individualne pritožbe. Postopek se je končal z odločbo Ustavnega sodišča z dne 1. decembra 1998 tako, da znaša upoštevano obdobje štiri leta in več kot pet mesecev.

Glede na kriterij presojanja razumnosti je Sodišče ugotovilo, da v zadevi ni šlo za zapleteno zadevo. Opozorilo je na dejstvo, da je bila zadeva v reševanju na prvi stopnji dve leti in skoraj osem mesecev.

Glede na vsa dejstva je ESČP soglasno odločilo, da je ta nerazumno dolg in da je bila s tem pritožniku kršena pravica iz prvega odstavka 6. člena EKČP. Pritožniku je prisodilo pravično zadoščenje v višini 300.000 slovenskih tolarjev.

V zvezi s sklicevanjem vlade na veliko delovno obremenitev domačih sodišč kot posledice gospodarskih in zakonodajnih reform v Sloveniji, je Sodišče opozorilo, da 1. odstavek 6. člena državam pogodbenicam nalaga dolžnost, da svoj pravosodni sistem organizirajo tako, da sodišča lahko izpolnijo vse svoje zahteve.

6.2 ZADEVA REHBOCK PROTI SLOVENIJI

Nemški državljani Ernest Rehbock se je proti Sloveniji pritožil 17. 9. 1995 zaradi nečloveškega ravnanja.

Pritožnik je 8. 9. 1995 okoli štirinajste ure prečkal mejo med Avstrijo in Slovenijo pri Šentilju v avtomobilu, ki je bil last njegovega partnerja. V avtomobilu je imel zavitek tablet, ki jih ni prijavil carinikom. Istega dne je pritožniku odvzela prostost slovenska policija približno 70 kilometrov od mejnega prehoda, kjer naj bi predal tablete neki drugi osebi. Pritožnik trdi, da ga je obkrožilo šest mož s kratkimi puškami in pištolami. Pritožnika naj bi napadli brez opozorila, čeprav je v nemščini in angleščini vpil, da se ne upira, in ga pri tem poškodovali po obrazu. Vlada je razložila, da so pritožniku vzeli prostost v okviru akcije, ki so jo načrtovale pristojne oblasti na podlagi svojih delovnih podatkov. Upoštevali so dejstvo, da je pritožnik, ki je bil osumljen prekuščevanja z drogami, izredno močan in da je bil večkratni prvak nemškega tekmovanja v body buildingu.

Pritožnika je policija po odvzemu prostosti pripeljala v Slovenj Gradcu. Pred sodiščem je navedel, da je imel glavobole in težave z vidom ter da ga je zdravnik prvič pregledal 9. 9. 1995 zjutraj. Istega dne je pritožnik (po napotkih policije) napisal in podpisal izjavo, v kateri je navedel, da si je obraz poškodoval med padcem. Vlada je navedla, da se je pritožnik glede boleče čeljusti prvič pritožil dežurnemu policistu 9. 9. 1995 zjutraj ter da je ta takoj poklical zdravnika. Zdravnik je svetoval, naj pritožnika pregledajo v zdravstvenem domu Slovenj Gradec, od koder so ga premestili v splošno bolnišnico v Mariboru. Pritožnik je zdravniku trdil, da so ga poškodovali policisti, ti pa so izjavili, da je pritožnik udaril v rob avtomobila med

odvzemom prostosti. Zdravnik je pritožnika napotil na rentgen in postavil diagnozo dvojni zlom čeljusti in obrazne poškodbe. Zdravnik je zaključil, da je potrebna operacija pod splošno narkozo. Operiran naj bi bil naslednji dan. Dovolil je, da ga policija do tedaj odvede v pripor. 10. 9. 1995 so pritožnika privedli v bolnišnico, a ta ni privolil v operacijo, ker je menil, da bo kmalu izpuščen in ga bodo lahko operirali v Nemčiji. Dogovorili so se za kontrolni pregled 12. 9. 1995. Pritožnika so 12. 9. 2005 ponovno pregledali in ta je izjavil, da mu je slabo, v operacijo, ki jo je zdravnik priporočil, pa ni privolil. Iz zdravniškega poročila 18. 9. 1995 je razvidno, da se pritožnik počuti bolje. 25. 9. 1995 pritožnik ni hotel iti na ponovni kontrolni pregled. Zdravstvene težave pritožnika so se nadaljevale. 23. 1. 1996 je specialist zaključil, da bi pritožnik za svojo čeljust potreboval protetično rehabilitacijo ali celo operacijo. Ker je pritožnik izjavil, da se želi zdraviti v Nemčiji, je zdravnik priporočil, naj ga čimprej pošljejo tja. Zdravstvene težave pritožnika so se nadaljevale. 1. 9. 1996 so pritožnika pogojno izpustili.

Preiskovalni sodnik Okrožnega sodišča v Slovenj Gradcu je 10. 9. 1995 zoper pritožnika odredil pripor. 3.10.1995 je pritožnikov odvetnik vložil zahtevo za izpustitev. Pritožnik je zatrdil, da ne bo izginil in ponudil varščino 50.000 DEM. 6. 10. 1995 je bil pritožniku podaljšan pripor do 8. 12. 1995. Pritožnik je vložil pritožbo. Trdil je, da ni razlogov za njegovo bivanje v priporu in da okrožno sodišče ni odločilo o njegovi zahtevi z dne 3. 10. 1995. Višje sodišče v Mariboru je 19.10.1995 njegovo pritožbo zavrnilo. Navedlo je, da je pritožnik tujec in da obstaja tveganje, da bi pobegnil. 27. 11. 2005 je Okrožno sodišče v Slovenj Gradcu zavrnilo pritožnikovo zahtevo po izpustitvi z dne 3. 10. 1995. Pritožniku je bil podaljšan pripor 27. 11. 1995. Pritožnik je 29.11.1995 preko odvetnika vložil ponovno zahtevo po izpustitvi, ta je bila zavrnjena 22. 12. 1995.

Pritožnik je trdil, da je bila podana kršitev 3. člena Konvencije, ki določa: Nikogar se ne sme mučiti in z njim ponižujoče ravnati ali ga kaznovati.

V postopku pred Sodiščem je pritožnik trdil, da so mu slovenski policisti med odvzemom prostosti povzročili resne telesne poškodbe ter da mu v priporu niso nudili ustrezne zdravstvene oskrbe. Vlada je odgovarjala, da so policisti pri odvzemu prostosti uporabili silo le toliko, kolikor je bilo potrebno zaradi pritožnikovega vedenja. Vlada je še posebej poudarila, da pritožnik ni pristal na operacijo.

Pritožnik se je pritožil, da v začetku njegovega bivanja v priporu slovenska sodišča niso hitro razsodila o njegovi zahtevi za izpustitev. Skliceval se je na kršitev 4. odstavka 5. člena Konvencije, ki določa: Vsakdo, ki mu je bila odvzeta prostost, ima pravico začeti postopek, v katerem bo sodišče hitro odločilo o zakonitosti odvzema prostosti in odredilo njegovo izpustitev, če je bil odvzem prostosti nezakonit. Sodišče ugotavlja, da zahtev za izpustitev, ki ju je pritožnik vložil 3. 10. 1995 in 29. 11. 1995, sodišče ni preučilo dovolj hitro.

Pritožnik se je pritožil, da ni imel iztožljive pravice do odškodnine zaradi zgoraj ugotovljene kršitve 4. odstavka 5. člena Konvencije. Skliceval se je na kršitev 5. odstavka 5. člena Konvencije, ki določa: Kdor je bil žrtev odvzema prostosti v nasprotju z določili tega člena, ima iztožljivo pravico do odškodnine. Glede na dane okoliščine Sodišče ugotavlja, da pravica do odškodnine v zvezi s kršitvijo 4.

odstavka 5. člena Konvencije ni bila dovolj zanesljivo zagotovljena, zato je bila podana kršitev 5. odstavka 5. člena Konvencije.

Pritožnik se je pred Sodiščem pritožil, da je bilo njegovo dopisovanje s Komisijo neupravičeno nadzorovano. Skliceval se je na kršitev 8. člena Konvencije, ki določa: Vsakdo ima pravico do spoštovanja svojega zasebnega in družinskega življenja, svojega doma in dopisovanja. Sodišče je mnenja, da predstavlja nadzor pritožnikovega dopisovanja s Komisijo vmešavanje v pravice po 1. odstavku 8. člena Konvencije.

Pritožnik je zahteval 174.897 DEM zaradi izgube zaslužka in 1.000.000 DEM odškodnine za bolečino in trpljenje zaradi ravnanja slovenskih oblasti.

Sodišče je odločilo, da je bila podana kršitev 3. člena Konvencije zaradi ravnanja, ki ga je bil pritožnik deležen med odvzemom prostosti, da ni bila podana kršitev 3. člena Konvencije zaradi ravnanja, ki ga je bil pritožnik deležen med bivanjem v priporu, da je bila podana kršitev 4. odstavka 5. člena Konvencije, da je bila podana kršitev 5. odstavka 5. člena Konvencije, da je bila podana kršitev 8. člena Konvencije.

Sodišče je soglasno odločilo, da mora Slovenija izplačati pritožniku v roku treh mesecev 25.000 DEM za nepremoženjsko škodo in 7.000 DEM za stroške in izdatke, minus 17.098,12 FRF pravne pomoči, ki jo je Svet Evrope odobril pritožniku.

6.3 ZADEVA LUKENDA PROTI SLOVENIJI

Franjo Lukenda se je 6. januarja 1994 poškodoval pri delu v rudniku lignita in je postal invalid. Na Okrajnem sodišču v Celju je 30. decembra 1998 sprožil postopek proti zavarovalnici, kjer je imel njegov delodajalec sklenjeno nezgodno zavarovanje, in zahteval zvišanje izplačila zavarovalnine za trajno invalidnost. Pritožnik je 25. avgusta 1999 vložil še predlog za postavitve izvedenca medicinske stroke, ki ga je sodišče sprejelo na prvi obravnavi šele čez dobrih 14 mesecev. Ker se sodišče ni odzvalo na njegove poskuse pospešitve sojenja s prošnjami za razpis naroka za glavno obravnavo, je pritožnik 30. maja 2002 vložil pritožbo na ESČP, v kateri je zatrjeval kršitev pravice do sojenja v razumnem času ter smiselno tudi kršitev pravice do učinkovitega pravnega sredstva iz 6. in 13. člena EKČP.

Drugi narok na Okrajnem sodišču v Celju je bil 25. septembra 2002, pisni odpravek sodbe pa je bil pritožnikovim pooblaščencom vročen 30. decembra 2002. Zoper odločitev sodišča sta se pritožili obe stranki. Sodba Višjega sodišča iz Celja, s katero je bilo pritožniku ugodeno, je bila 8. aprila 2004 vročena njegovim pooblaščencom.

Vlada je v odgovoru na pritožbo v zadevi Lukenda zaprosila, naj ESČP razglasi zadevo za nedopustno. Po njenem bi pritožnik z nadzorstveno pritožbo, upravnim sporom ali ustavno pritožbo lahko dosegel pospešitev postopka, dokler je ta še trajal.

Po tem, ko se je postopek zaključil, pa bi lahko s civilno tožbo izterjal odškodnino za škodo, ki je nastala zaradi trajanja postopka.

Preden je ESČP odločalo o zadevi Lukenda, je že v zadevah Majarič in Tričkovič odločilo, da nadzorstvena pritožba, upravni spor in ustavna pritožba niso pravna sredstva, s katerimi bi pritožniki lahko učinkovito vplivali na hitrost poteka postopka.

Čeprav je ESČP sprejelo argument vlade, da bi po koncu postopka lahko pritožnik izterjal nastalo materialno škodo v pravdi, je presodilo, da civilna tožba v primeru Lukenda ne bi bilo učinkovito pravno sredstvo, saj vlada ni jasno pokazala, da bi pritožnik v pravdi lahko prišel do poplačila nematerialne škode. Tudi v zvezi z nadzorstveno pritožbo in ustavno pritožbo vlada ni predložila nobenega primera, ki bo dokazal njuno učinkovitost.

Ker vladi ni uspelo dokazati, da je imel pritožnik na voljo učinkovito pravno sredstvo, s katerim bi lahko pred organi slovenske oblasti uveljavljal kršitev pravice do sojenja v razumnem času, je ESČP njen ugovor o neizčrpanju domačih pravnih sredstev zavrnilo. Iz istih razlogov je tudi odločilo, da je bila pritožniku kršena pravica do učinkovitega pravnega sredstva iz 13. člena EKČP.

Po ugotovitvah ESČP se je postopek začel 30. decembra 1998, ko je pritožnik vložil tožbo, zaključil pa 8. aprila 2004 z vročitvijo odločitve Višjega sodišča pritožnikovim pooblaščenecem. Postopek je na dveh stopnjah trajal skupaj več kot pet let in tri mesece.

Glede na kriterij presojanja "razumnosti" trajanja postopka pred celjskim sodiščem je ESČP odločilo, da ni šlo za zapleteno zadevo. Opozorilo je na dolžino sojenja pred prvostopenjskim sodiščem in na dejstvo, da je med vložitvijo tožbe in prvo obravnavo preteklo več kot leto in deset mesecev. Glede na vsa dejstva je ESČP soglasno odločilo, da je ta čas nerazumno dolg in da je bila s tem pritožniku kršena pravica iz prvega odstavka 6. člena EKČP.

Pritožniku je prisodilo pravično zadoščenje v višini 3.200 evrov.

ESČP je opozorilo na dejstvo, da sojenje v razumnem roku v Sloveniji predstavlja zelo velik problem, o čemer priča veliko število pritožb, vloženih na ESČP. S šestimi glasovi proti enemu je ESČP odločilo, da je do kršitve pravic pri zadevi Lukenda prišlo zaradi systemskega problema, ki je posledica pomanjkljive zakonodaje in neučinkovitega delovanja sodišč. Ker ta problem lahko negativno vpliva na vsakogar, ki pred slovenskimi sodišči išče varstvo svojih pravic, je ESČP naložilo Sloveniji, da s pomočjo ustreznih predpisov in prakse udejanji pravico do sojenja v razumnem roku ali pa zagotovi učinkovito pravno sredstvo za obravnavanje zatrjevanih kršitev te pravice (Longar, 2005, str. 26).

7 REŠEVANJE SODNIH ZADEV V RAZUMNEM ROKU

7.1 PRAVICA DO SOJENJA V RAZUMNEM ROKU

Poslanstvo sodne veje oblasti je zagotavljanje pravne države (2. člen Ustave) preko ključne naloge zagotoviti vsakomur pravico do sodnega varstva pred neodvisnim in nepristranskim sodiščem v razumnem roku. Določba 23. člena Ustave nadalje določa, da ima vsakdo pravico, da o njegovih pravicah in dolžnostih ter o obtožbah proti njemu brez nepotrebnega odlašanja odloča neodvisno, nepristransko in z zakonom ustanovljeno sodišče, sodi mu pa lahko sodnik, ki je izbran po pravilih, vnaprej določenih z zakonom in sodnim redom.

Pomembno mesto v katalogih človekovih pravic in temeljnih svoboščin v modernih ustavah ter v mednarodnih pogodbah o varstvu človekovih pravic, med katerimi je najpomembnejša EKČP, zavzemajo določbe o pravicah v sodnih postopkih. Med te pravice sodijo predvsem pravica do sodnega varstva, pravica do neodvisnega, nepristranskega in zakonitega sodnika, pravica do javnosti sojenja ter pravica do sojenja v razumnem roku, ki jih je mogoče skupno uvrstiti pod naslov pravica do poštenega sojenja.

Po 6. členu EKČP ima vsakdo pravico, da o njegovih pravicah in obveznostih ali obtožbah zoper njega pravično, javno in v razumnem roku odloča neodvisno in nepristransko, z zakonom ustanovljeno sodišče. ESČP poudarja, da je pravica do sojenja v razumnem roku ena izmed najpomembnejših pravic in ima poseben pomen za delovanje sodnega sistema. S tem, ko zahteva sojenje v razumnem roku, Konvencija poudarja pomen sodnega odločanja brez zavlačevanja, ki lahko ogrozi njegovo verodostojnost in učinkovitost. Zato so države dolžne svoje pravne sisteme organizirati tako, da bo zagotovljena uresničitev pravice do sojenja v razumnem roku, kar je odgovornost vseh treh vej oblasti, ne le sodne. In ker je država dolžna zagotavljati spoštovanje razumnosti rokov pri varstvu pravic, odgovarja in je dolžna nositi nastalo škodo.

Razumen rok je po stališčih Evropske komisije relativen koncept, saj odločitev o (ne)kršitvi obravnavane pravice ni odvisna le od ugotavljanja trajanja postopka, pač pa tudi od okoliščin vsakega konkretnega primera. Ni mogoče torej abstraktno časovno opredeliti dolžine postopka, ki še ustreza zahtevam 6. člena EKČP, zato je Evropsko sodišče (ES) izoblikovalo določene kriterije, ki jih je treba upoštevati ob presoji te kršitve in ti so (Wedam-Lukič, Galič, 1999, str. 17–32):

a.) Zapletenost zadeve, ki se lahko izraža v velikem številu strank, intervenientov, kumulacij zahtevkov, uporabi tujega prava ali izvedbi dokazov v tujini in drugo. Razumen rok za sodno odločbo je drugačen v zadevah, ki so glede dejanskih in pravnih vprašanj enostavne, kot v zadevah, kjer so ta vprašanja zapletena.

b.) Ravnanje državnih oblasti. ES ponuja dva razloga, ki utemeljujeta odgovornost države za zamude pri sodnem odločanju: 1. neprimerno postopanje sodišča v konkretnem primeru npr. izjemni primeri prekomernega trajanja sodnih postopkov v sicer splošno dobro delujočem sodnem sistemu (zamenjave in prerazporeditve

sodnikov, nepotrebne preložitve narokov...) in 2. objektivno stanje zaostankov na sodiščih, zaradi katerih konkretna zadeva ni mogla biti pravočasno obravnavana. Sklicevanje države na splošno preobremenjenost sodišč ni argument za dolgotrajnost sodnega postopka. Po stališču EKSCP država ne odgovarja za začasno povečanje pripada zadev na sodiščih (nepredvidljivo povečanje pripada zadev lahko povzročijo različni dogodki, npr. gospodarska recesija, sprememba družbene ureditve in drugo), ki začasno povzročijo zaostanke, pod pogojem, da brez odlašanja sprejme učinkovite ukrepe, ki naj te zaostanke odpravijo in tako zagotovijo, da je šlo res le začasne zaostanke. V primeru, če postanejo zaostanki "sistemski problem", pa gre za kršitev 6. člena EKČP. Država se namreč ne more otresti odgovornosti za zaostanke, če je bilo povečanje pripada zadev predvidljivo (trend migracij v mesta, olajšanje dostopa do sodišč, razširitev sodnih pristojnosti in drugo), prav tako ne za nezadostnost sodniških mest. Kot ukrepe, ki pridejo v poštev za odpravo zaostankov, ki državo rešijo odgovornosti za kršitev pravice do sojenja v razumnem roku, seveda, če so pravočasni in učinkoviti, ES šteje, npr., dodelitev novih sodnikov in drugega osebja na sodiščih pa tudi reforme in poenostavitve procesne zakonodaje.

c.) Ravnaje pritožnika. Tudi stranke so odgovorne za zagotovitev sojenja v razumnem roku, predvsem v civilnih sodnih postopkih. ES v vsakem primeru ugotavlja, ali je pritožnik v postopku ravnal s potrebno skrbnostjo ali pa je tudi njegovo ravnanje povzročilo ali vsaj prispevalo k pretirani dolgotrajnosti postopka. ES zahteva kot temeljno obveznost strank: skrbno vodenje postopka, opustitev zavlačevalne taktike in uporabo procesnih sredstev, ki so namenjena skrajšanju postopka. Tako se lahko stranki očita, da povzroča zamudo pri sojenju če, npr., vlaga številne in neutemeljene predloge za izločitev sodnika ali koga drugega, če neutemeljeno prelaga preložitve narokov in drugo. Ni pa mogoče šteti stranki v breme, če izrabi pravna sredstva, ki so ji na voljo zoper zanjo neugodne sodne odločbe, ne gre pa to v breme šteti tudi državi, saj je nujno prišlo do vključitve nove instance, kar pa postopek zagotovo podaljša. V tem primeru ostaja edino dolžnost države, da o vsakem od vloženih pravnih sredstev odloči v razumnem roku.

d.) Pomen zadeve za pritožnika. Na tem mestu je treba upoštevati, kakšen je pomen zadeve za pritožnika. V civilnih zadevah je potrebno posebno skrbno paziti na zagotovitev sojenja v razumnem roku v sporih glede delovnih razmerij, skrbništva in dostopa do otrok ter drugo.

7.2 ODPRAVA KRŠITEV PRAVICE DO SOJENJA V RAZUMNEM ROKU

ESČP je v zadevi Lukenda proti Sloveniji izreklo, da sta bili kršeni pravica do sojenja v razumnem roku in pravica do učinkovitega pravnega sredstva v EKČP, kar ne bi bilo nič pretresljivega, če bi bil to osamljen primer. Vendar ESČP v četrti in peti točki izreka sodbe nadaljuje, da so te kršitve posledica slabega delovanja

domače zakonodaje in prakse ter da mora Republika Slovenija (RS) s primernimi zakonskimi mehanizmi ter s sodno prakso in ukrepi sodne uprave zagotoviti pravico do sojenja v razumnem roku. Ugotovitev, ki bi nas morala vse dokončno predramiti, ni izrecno napisana v izreku ESČP, vendar jo je mogoče logično izpeljati iz njega. Ker so kršitve sistemske narave, bo ESČP pri obravnavi nadaljnjih primerov zoper Slovenijo – teh je pred ESČP ogromno, in sicer približno 500 – vnaprej štelo, da je slovenska ureditev v tem okviru v neskladju z EKČP. Sedanja paleta možnih pravnih sredstev, od tožbe v upravnem sporu, nadzorstvene pritožbe, odškodninskega zahtevka in ustavne pritožbe, ne zagotavlja zadostnega in učinkovitega pravnega varstva v teoriji in praksi. Grozi nam, da bo ESČP v primeru, da državni organi RS ne ukrenejo ničesar za odpravo dolgotrajnih sodnih postopkov in v zvezi z zagotavljanjem kršitev, brez presoje o učinkovitosti delovanja sodnega sistema izrekalo pravična zadoščenja tožnikom. Če upoštevamo, da je ogromno sodnih postopkov v RS že na prvi pogled nerazumno dolgih in da za take primere ESČP uporablja splošno oceno postopka, bo takih sodb EKČP zoper RS vse več. Dosledno odpravljanje kršitev zaradi sojenja v nerazumnem roku namreč pomeni, da zaostanki ter zaradi njih nastala škoda in nevšečnosti ne morejo biti na plečih tistih, ki so se zanesli na delovanje sistema (Zagorc, 2005).

Pet dni pozneje je izšla tudi odločba Ustavnega sodišča RS v zadevi U-I-65/05, v kateri je sodišče ugotovilo, da je Zakon o upravnem sporu v nasprotju z Ustavo, ker nima določb, ki bi omogočale uveljavitev pravičnega zadoščenja v primeru, ko je kršitev pravice do sojenja v razumnem roku prenehala, to je, ko je sodišče v zadevi, ki je trajala nerazumno dolgo, že sprejelo odločitev na zadnji instanci. Odločba Ustavnega sodišča pomeni velik sistemski korak k ureditvi vprašanja sodnih zaostankov. Odgovornost za delovanje sodnega sistema tako ne leži le na sodnikih, ampak tudi na vladi in Državnem zboru, ki morata pripraviti in zagotoviti finančna, organizacijska in tehnična sredstva za nemoteno delovanje sodnega sistema. Zdaj je na potezi vlada, da pripravi ustrezne spremembe zakonodaje pri čemer pa naj, kot opozarja Ustavno sodišče, upošteva izkušnje drugih držav (predvsem Italije in Hrvaške), da ne bi prišlo do dodatnega podaljšanja sodnih postopkov (Zagorc, 2005).

Šturm (Šturm L., 2008) navaja, da je bila Republika Slovenija v obdobju od 9. 3. 2006 do 12. 9. 2006 v sodbah, ki jih je izdalo ESČP (vključno s sodbo v primeru Lukenda), kot tožena stranka obsojena na plačilo odškodnine v skupnem znesku 558.950,00 EUR in sodnih stroškov v višini 153.765,00 EUR, skupaj tako 712.715,00 EUR. Šturm nadalje poudarja, da je v tem obdobju sledilo še 163 drugih sodb zoper Slovenijo s področja varstva pravice do sojenja v razumnem roku, le v štirih od teh sodb ni bilo ugotovljenih kršitev pravice do sojenja v razumnem roku.

Odgovor na vsa ta dejstva je podalo Ministrstvo za pravosodje s sprejetjem Zakona o varstvu pravice do sojenja brez nepotrebnega odlašanja, ta je začel veljati 1. 1. 2007.

8 PROJEKT LUKENDA – NAČRT ODPRAVE SODNIH ZAOSTANKOV

Projekt so poimenovali Lukenda po Franju Lukendi, ki je na ESČP uspel s pritožbo zaradi kršitve pravice do sojenja v razumnem roku. Gre za skupni državni projekt Pravosodnega ministrstva RS, Vrhovnega sodišča RS in Državnega tožilstva RS, katerega cilj je odprava sodnih zaostankov na sodiščih in tožilstvih do konca leta 2010. Operativni delovni načrt je bil sprejet decembra 2005.

Razlogi za odpravo sodnih zaostankov:

Pravica do sodnega varstva iz prvega odstavka 23. člena Ustave pomeni pravico vsakogar, da o njegovih pravicah in dolžnostih ter o obtožbah proti njemu brez nepotrebne odlašanja odloča neodvisno, nepristransko in z zakonom ustanovljeno sodišče. K vzpostavitvi stanja, v katerem bo zagotovljena pravica do sojenja brez nepotrebne odlašanja, zavezuje tudi sodba ESČP Lukenda v. Slovenija, z dne 6. 10. 2005, in odločba Ustavnega sodišča RS U-I-65/05, z dne 22. 9. 2005. Nekateri sodni zaostanki povzročajo poleg neposredne tudi posredno veliko gospodarsko škodo (blokada naložb).

Cilj projekta: Odprava sodnih zaostankov na sodiščih in tožilstvih do 31. 12. 2010.

Definicija: Sodni zaostanki v statističnem smislu so nerešeni sodni spisi na posameznem sodišču, katerih število presega polovico povprečnega letnega pripada zadev na posameznem sodišču z območja Republike Slovenije. Glede na število nerešenih zadev konec leta 2004, to je 566.588 spisov (v tem številu ni zajeto področje prekrškov), kar predstavlja statistično skupno število nerešenih zadev na vseh sodiščih, bi bilo potrebno to število do konca leta 2010 zmanjšati za polovico, to je na 284.000 spisov.

Sodni zaostanki v vsebinskem pogledu so nerešeni sodni spisi na posameznem sodišču, ki se na njem nahajajo dalj časa, kot je to določeno v 50. čl. Sodnega reda za posamezno vrsto sodišča in odprte sodne zadeve. Po podatkih za leto 2004 znaša število tovrstnih sodnih zaostankov 310.333 nerešenih sodnih spisov (tudi v tem številu ni zajeto področje prekrškov). Čas za rešitev spisa se šteje od dneva vloge spisa na posamezno sodišče in se določi z dogovorom (sprejetim predvidoma v januarju 2006) med Vrhovnim sodiščem, Sodnim Svetom in Ministrstvom za pravosodje posebej za vrsto sodišč in za posamezno koledarsko leto. Temu ustrezno se prilagodi Sodni red.

Predlog Ministrstva za pravosodje je naslednji:

Okrajna sodišča – od 18 mesecev v letu 2006 na 6 mesecev v letu 2010;

Okrožna sodišča – od 18 mesecev v letu 2006 na 6 mesecev v letu 2010;

Višja sodišča – rok 6 mesecev v letu 2006 ostane nespremenjen v letu 2010;

Vrhovna sodišča – od nedoločenega roka v letu 2006 na 6 mesecev v letu 2010.

Izvajalci projekta in drugi sodelujoči:

- Vrhovno sodišče RS ter vsa druga sodišča v RS;
- Sodni svet;

- Vlada RS – Ministrstvo za pravosodje;
- Vlada RS – Ministrstvo za notranje zadeve, Policija RS;
- Vlada RS – Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve;
- Državni zbor RS – Odbor za notranje zadeve in pravosodje;
- Vrhovno državno tožilstvo;
- Državni svet RS;
- Odvetniška zbornica Slovenije;
- Notarska zbornica Slovenije;
- Zbornica izvršiteljev;
- Državno revizijska komisija;
- Varuh človekovih pravic;
- Strokovne pravne institucije in profesionalna združenja;
- Nevladne Organizacije.

Glavni ukrepi za zagotovitev večje učinkovitosti sodstva in odpravo sodnih zaostankov so:

- zagotovitev prostorskih pogojev v skladu s strategijo prostorskega razvoja pravosodnega sistema;
- dodatna zagotovitev in organiziranje človeških virov oziroma strokovnega osebja za določen čas do 31. 12. 2010, ko načrtujemo odpravo sodnih zaostankov;
- stimulatívno nagrajevanje sodnega osebja za odpravljanje sodnih zaostankov.

Drugi ukrepi za povečanje učinkovitosti sodstva so:

- poenostavitev zakonodaje in standardizacija sodnih postopkov;
- popolna informatizacija sodišč;
- dodatno usposabljanje sodnikov in tožilcev z uvedbo specializacije sodnikov;
- reorganizacija in boljše upravljanje sodišč – opraviti analizo velikosti optimalne organizacijske enote najmanjšega se učinkovitega sodišča ter v kazenskih zadevah možnosti specializacije sodišč – določitev pristojnosti sodišča za širše območje;
- stimuliranje kakovosti in učinkovitosti dela tožilcev in pravobranilcev;
- sprememba na področju sodnih taks in povprečnin z namenom večjega sorazmerja med njihovo višino in dejanskimi stroški postopkov;
- vzpostavitev hitrega in učinkovitega sistema izterjave kazni, povprečnin in sodnih taks;
- vzpostavitev sistema, ki bo pospešil in poenostavil reševanje bagatelnih zadev;
- vzpodbujanje državljske zavesti, ki bo poudarjala zaupanje in spoštovanje do pravosodnih organov in njihovih sodelavcev;
- zagotovitev večje varnosti na sodiščih;
- zagotovitev stalnosti sodnikov na sodiščih, z možnostjo napredovanja tako v višji plačilni razred in tudi v višji sodniški naziv na istem sodišču in istem pravnem področju;
- zagotovitev mobilnosti sodnikov in/ali sodnih spisov;

- oblikovanje enotne statistične baze podatkov za statistično spremljanje sodišč po enotnih merilih;
- ustanovitev koordinacijskega telesa za statistično spremljanje dela sodišč med Ministrstvom za pravosodje, Sodnim svetom in Vrhovnim sodiščem;
- podatki iz enotne statistične baze morajo biti dostopni vsem uporabnikom: Ministrstvu za pravosodje, Sodnemu svetu, Vrhovnemu sodišču in vsem sodiščem, z upoštevanjem predpisov o varstvu osebnih podatkov.

9 ZAKON O VARSTVU PRAVICE DO SOJENJA BREZ NEPOTREBNEGA ODLAŠANJA (ZVPSBNO)

9.1 NAMEN ZAKONA

Namen zakona o varstvu pravice do sojenja brez nepotrebne odlašanja je izvršiti odločbo Ustavnega sodišča RS glede pobude za oceno ustavnosti Zakona o upravnem sporu, kjer je bilo med drugim odločeno, da je navedeni zakon o upravnem sporu v neskladju z Ustavo RS, saj je bistveni sestavni del pravice do sodnega varstva tudi pravica do sojenja brez nepotrebne odlašanja, ki zagotavlja stranki v sodnem postopku, da bo lahko v razumnem roku s sodnim varstvom uveljavila svoje pravice. Odločeno je bilo tudi, da je potrebno z zakonom zagotoviti (pravično) zadoščenje, ki pripada tisti stranki sodnega postopka, kateri je bila pravica kršena v že končanem sodnem postopku. Cilj citiranega zakona je tudi izvršiti določbe sodbe ESČP v primeru Lukenda proti Slovenija, kjer je bilo odločeno, da RS ne zagotavlja učinkovitega pravnega sredstva za varstvo pravice do sojenja v razumnem roku, kar pa izhaja tudi iz nadaljnjih sodb ESČP, v katerih je bilo glede kršitve pravice do sojenja v razumnem roku večinoma odločeno kot v primeru Lukenda proti Slovenija (Klačinski, 2008, str. 3).

9.2 CILJI ZAKONA

Bistveni cilj zakona je določiti učinkovito pravno sredstvo, ki bo strankam sodnih postopkov omogočil varstvo pravice do sojenja brez nepotrebne odlašanja. Zakon strankam omogoča uveljavljanje "reparacij" zaradi kršitve ustavne pravice do sojenja brez nepotrebne odlašanja. S pojmom "reparacije" sta mišljena pospešitvena elementa (nadzorstvena pritožba in rokovni predlog) ter določbe o pravičnem zadoščenju. Drugi cilj predloga zakona je zagotoviti čimbolj natančno zakonsko podlago, ki bo sodiščem dala možnost, da lahko ustrezno odločajo v sodnih postopkih po tem zakonu, seveda ob upoštevanju določene mere fleksibilnosti, ki je potrebna glede na uporabo pravnega instituta "sojenje brez nepotrebne odlašanja" oziroma "sojenje v razumnem roku" glede na konkretne okoliščine konkretne zadeve. Cilj zakona je tudi stimuliranje strank v sodnih postopkih, da dejansko tudi same aktivno sodelujejo pri varstvu pravice do sojenja brez nepotrebne odlašanja (vložitev nadzorstvene pritožbe kot pogoj za vložitev rokovnega predloga uspešna nadzorstvena pritožba ali uspešni rokovni predlog kot pogoj za vložitev zahteve za pravično zadoščenjem zastaralni roki za nepremoženjsko škodo) (Klačinski, 2008, str. 3).

9.3 POGLAVITNE REŠITVE ZAKONA

Zakon določa dve vrsti pravnih sredstev za varstvo strankine pravice do sojenja brez nepotrebnega odlašanja iz prvega odstavka 23. člena Ustave Republike Slovenije.

Prva vrsta sredstev so tako imenovana "pospešitvena pravna sredstva", namreč "novelirana" nadzorstvena pritožba in rokovni predlog.

Druga vrsta pa so tako imenovana "sredstva zadoščenja":

- izplačilo denarne odškodnine za povzročeno škodo zaradi kršitve pravice do sojenja brez nepotrebnega odlašanja;
- pisna izjava Državnega pravobranilstva, da je bila stranki kršena pravica do sojenja brez nepotrebnega odlašanja;
- objava sodbe oziroma pisne izjave Državnega pravobranilstva, da je bila stranki kršena pravica do sojenja brez nepotrebnega odlašanja.

Kaj je nadzorstvena pritožba?

Nadzorstvena pritožba je pravno sredstvo za varstvo pravice do sojenja brez nepotrebnega odlašanja. Obvezne sestavine nadzorstvene pritožbe po 5. členu ZVPSBNO so:

- osebno ime oziroma firma ali drug naziv stranke, naslov njenega stalnega ali začasnega prebivališča oziroma sedež;
- osebno ime ali firma oziroma drug naziv zastopnika ali pooblaščenca in naslov njegovega stalnega ali začasnega prebivališča oziroma sedež, če stranko zastopa zastopnik ali pooblaščenec;
- navedba sodišča, ki obravnava zadevo;
- pravilna številka zadeve in datum vložitve zadeve na sodišče;
- navedba okoliščin ali drugih podatkov v zvezi z zadevo, ki izkazujejo, da sodišče nepotrebno odlašajo z odločanjem;
- lastnoročni podpis stranke oziroma pooblaščenca ali zastopnika, če stranko zastopa zastopnik ali pooblaščenec.

Kako in kam vložimo nadzorstveno pritožbo?

Nadzorstvena pritožba se naslovi na predsednika sodišča, ki obravnava zadevo.

Če je nadzorstvena pritožba vložena pri Ministrstvu za pravosodje, jo ministrstvo v primeru, če je le-ta popolna, odstopi predsedniku pristojnega sodišča, da jo obravnava v skladu z zakonom in zahteva poročilo o ugotovitvah in ukrepih glede časovnega poteka reševanja posameznega postopka. Nadzorstvena pritožba se lahko vloži na priporočenem obrazcu ter pošlje na naslov: Ministrstvo za pravosodje, Župančičeva 3, Ljubljana.

Kdaj nadzorstvene pritožbe ne moremo vložiti?

Nadzorstvene pritožbe ni mogoče vložiti v primerih:

- pravnomočno zaključenih sodnih postopkov,
- v zadevah Ustavnega sodišča.

Če je nadzorstvena pritožba nepopolna

Nepopolno vlogo, ki je naslovljena na predsednika pristojnega sodišča, predsednik zavrže. Če je vloga, ki je naslovljena na Ministrstvo za pravosodje, nepopolna, minister stranko pozove, naj jo v osmih dneh dopolni. Če stranka vloge ne dopolni, minister vlogo zavrže.

Če je nadzorstvena pritožba očitno neutemeljena

Predsednik sodišča jo s sklepom zavrne, stranka pa ima zoper to odločitev možnost pritožbe – rokovnega predloga v 15. dneh po prejemu sklepa.

Če je nadzorstvena pritožba popolna

Predsednik sodišča od sodnika nemudoma oziroma najpozneje v petnajstih dneh po prejemu vloge zahteva, da mu le-ta posreduje poročilo o razlogih za trajanje postopka v zadevi. Če sodnik pisno obvesti predsednika sodišča, da bodo v roku, ki ni daljši od štirih mesecev od prejema nadzorstvene pritožbe, opravljena ustrezna postopkovna dejanja oziroma izdana odločba, predsednik sodišča o tem obvesti stranko in s tem zaključi obravnavanje nadzorstvene pritožbe. Če v tem roku niso opravljena postopkovna dejanja oziroma če odločba ni izdana, sme stranka po poteku tega roka vložiti rokovni predlog v roku petnajst dni.

Kaj je rokovni predlog?

Rokovni predlog je pritožbeno pravno sredstvo, ki ga lahko stranka uporabi v primeru:

- če predsednik sodišča zavrne nadzorstveno pritožbo kot očitno neutemeljeno ali če ugotovi, da sodišče ne odlašá nepotrebno z odločanjem o zadevi;
- če na nadzorstveno pritožbo stranki ne odgovori v dveh mesecih;
- če v roku dveh mesecev stranki ne pošlje pisnega obvestila sodnika, s katerim je le-ta predsednika sodišča obvestil, da bo opravil določena procesna dejanja oziroma izdal sodbo v roku, ki ni daljši od štirih mesecev od prejema nadzorstvene pritožbe;
- če v rokih iz obvestila ali sklepa predsednika sodišča niso bila opravljena ustrezna postopkovna dejanja.

Kdaj vložim rokovni predlog?

Stranka sme vložiti rokovni predlog v petnajstih dneh po prejemu sklepa ali po poteku rokov, ki so navedeni zgoraj.

Sodne takse

Za vložitev nadzorstvene pritožbe ali rokovnega predloga se plačujejo sodne takse.

Zahteva za pravično zadoščenje

Stranka lahko vloži zahtevo za pravično zadoščenje, če je vložila:

- nadzorstveno pritožbo in ji je bilo ugodeno,
- rokovni predlog.

Postopek vložitve zahteve za pravično zadoščenje

Stranka lahko vloži zahtevo za pravično zadoščenje, ko je bilo o njeni sodni zadevi (npr. tožba, pritožba, obtožba ...), zaradi katere je vložila nadzorstveno pritožbo, že pravnomočno razsojeno.

Stranka vloži predlog za poravnavo pri Državnem pravobranilstvu v devetih mesecih po pravnomočni rešitvi njene zahteve zaradi sporazuma o vrsti oziroma višini pravičnega zadoščenja.

Državno pravobranilstvo se mora do predloga stranke opredeliti najkasneje v roku treh mesecev, če oceni, da je strankin predlog utemeljen.

Če je sporazum o vrsti oziroma višini pravičnega zadoščenja dosežen, Državno pravobranilstvo s stranko sklene izvensodno poravnavo.

Na izplačano odškodnino zaradi zahteve za pravično zadoščenje se ne plača davka. Če sporazum o izvensodni poravnavi ni dosežen ali če Državno pravobranilstvo in stranka tega sporazuma ne dosežeta v treh mesecih od vložitve predloga, lahko stranka na okrajno sodišče, na območju katerega ima stalno ali začasno prebivališče, vloži tožbo za povrnitev škode najpozneje v osemnajstih mesecih po pravnomočni rešitvi njene zadeve.

Pravica do sojenja brez nepotrebne odlašanja je sestavni del ustave pravice do sodnega varstva in je torej ustavna kategorija, pravica do sojenja v razumnem roku pa je del pravice do poštenega sojenja iz 1. odstavka 6. člena EKČP. Pojem "nepotrebno odlašanje" iz prvega odstavka 23. člena Ustave RS je strožji od pojma "razumni rok" iz 1. odstavka 6. člena EKČP. Podrobnejša konkretizacija pravice do sojenja brez nepotrebne odlašanja se z vidika meril za njeno varstvo ter pravičnega zadoščenja v primerih njene kršitve ureja z Zakonom o varstvu pravice do sojenja brez nepotrebne odlašanja. Pravni red RS je sicer že pred tem zakonom poznal določena sodnoupurna sredstva ter možnost sodnega varstva ustavne pravice do sojenja brez nepotrebne odlašanja, vendar navedena sredstva v smislu učinkovitega pravnega sredstva dejansko niso bila dovolj učinkovita. V pravnem redu RS je bilo tradicionalno pravno sredstvo glede zavlačevanja sodnega postopka nadzorstvena pritožba, ki je poziv stranke oziroma njeno opozorilo nadzorni oblasti, naj po nadzorstveni pravici ukrepa zoper neko delovanje ali nedelovanje podrejenega ali nižjega državnega organa (Klačinski, 2008, str. 4).

10 ZAKLJUČEK

Vsakdo, ki se znajde pod jurisdikcijo Republike Slovenije, ima na voljo številna pravna sredstva zoper domnevne kršitve svojih človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Raven varstva, ki jo v svoji Ustavi in zakonodaji ter praksi zagotavlja Slovenija, je, primerjalno gledano, vseobsežna in relativno visoka. Kljub temu je vstop Slovenije v Svet Evrope pomembno razširil možnosti uveljavljanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin pred evropskimi institucijami, zlasti pred ESČP. ESČP je edinstvena vrhovna sodna institucija, ki vsakomur normativno (EKČP) in v praksi (sodbe ESČP in spremljanje njihovega izvrševanja prek Odbora ministrov) zagotavlja upoštevanje minimalnih evropskih standardov varstva pravic in svoboščin. Vsakdo, katerega konvencijske pravice naj bi bile kršene in je izčrpal pravna sredstva, določena v okviru slovenskega pravnega sistema, pa pri tem ni bil uspešen, lahko toži Slovenijo pred ESČP. Pri tem bo uspešen, če bo presoja dejanskih pravnih okoliščin konkretnega primera pokazala, da je bil obseg varstva ožji od tistega, ki ga določata EKČP in sodna praksa ESČP. (Ribičič, 2007, str. 205).

Primer Franja Lukende je prvi primer, v katerem je ESČP obsodilo Slovenijo zaradi kršitve človekovih pravic – konkretno zaradi kršitve pravice do sojenja v razumnem roku. Primer je pomemben zato, ker je ESČP ugotovilo, da sodni zaostanki v Sloveniji niso le posamezni primeri, ampak pravilo, ki kaže na to, da gre za sistemski problem in napake v domači zakonodaji in praksi. Slovenija je bila obsojena, ker sodni sistem zaradi velikih zaostankov slabo funkcionira in ker stranka v Sloveniji nima na voljo učinkovitega pravnega sredstva za odpravo kršitve njene pravice do sojenja v razumnem roku (da bi lahko dosegla pospešitev postopka).

Primer Lukenda proti Sloveniji je postal precedenčen in se Evropsko sodišče sklicuje nanj v vseh nadaljnjih obsodbah. Skoraj istočasno pa je Ustavno sodišče kot neučinkovit razglasilo celoten sistem varstva pravice do sojenja v razumnem roku in naložilo zakonodajalcu, da je sprejel ustrezen zakon, ki daje na tem področju učinkovito pravno varstvo. Zakon o varstvu pravice do sojenja brez nepotrebnega odlašanja, ki se je začel uporabljati 1. 1. 2007, omogoča strankam uporabo pravnega sredstva, s katerim bodo lahko izvajale sodno varstvo njihove pravice do sojenja brez nepotrebnega odlašanja iz prvega odstavka 23. člena Ustave Republike Slovenije, a učinkovitost zakona bo pokazal šele čas. Še vedno pa obstaja upanje, da bodo v roku nekaj let sodni zaostanki resnično odpravljeni in da bo Slovenija izbrisana s spiska držav, ki množično krši eno temeljnih človekovih pravic – pravico do sojenja v razumnem roku, ter da bodo sto tisoči evrov, ki jih mora Slovenija vsak mesec plačevati za odškodnine, porabljeni v bolj koristne namene.

LITERATURA IN VIRI

1. BEBLER, Anton. Uvod v Evropske integracije. Uradni list Republike Slovenije,
2. BENOIT-ROHMER Florence, KLEBS, Heinrich. Pravo Sveta Evrope. Na poti k vseevropskemu prostoru. GV Založba, Ljubljana, 2006
3. CERAR, Miro, PERENIČ, Anton, MAVČIČ, Arne, et. al. Dokumenti človekovih pravic z uvodnimi pojasnili. Društvo Amnesty International Slovenije, Ljubljana, 2002.
4. CERAR, Miro. ml. (I)racionalnost modernega prava. Bonex, Ljubljana, 2001
5. JAMBREK, Peter, PERENIČ, Anton, URŠIČ Marko. Varstvo človekovih pravic: razprave, eseji in dokumenti. Mladinska knjiga, Ljubljana, 1988.
6. KAUČIČ, Igor, GRAD, Franc. Ustavna ureditev Slovenije. GV Založba, Ljubljana, 2008.
7. KOCJANČIČ, Rudi, RIBIČIČ, Ciril, GRAD, Franc. KAUČIČ, Igor. Ustavno pravo Slovenije. Visoka upravna šola, Ljubljana, 2003.
8. LAMPE, Rok. Pravo človekovih pravic: Sistem človekovih pravic v mednarodnem evropskem in ustavnem pravu. Uradni list Republike Slovenije, 2010.
9. MAVČIČ, Arne. Zakon o ustavnem sodišču s pojasnili. Založba Nova Revija, Ljubljana, 2000.
10. PAVČNIK, Marijan, et. al. Temeljne pravice. Cankarjeva založba, Ljubljana, 1997.
11. RIBIČIČ, Ciril. Evropsko pravo človekovih pravic, izbrana poglavja. Pravna fakulteta, Ljubljana, 2007.

ČLANKI

1. DOVŽAN, Gašper. Notranja in zunanja perspektiva varstva temeljnih pravic v Evropski uniji. Dignitas, 21-22. Revija za človekove pravice. 2004, str. 22.
2. LONGAR, Matija. Lukenda proti Sloveniji. Pravna praksa, 2005, št. 41., d.o.o., str. 26.
3. MATIČ, Andrej. Pritožba na Evropsko sodišče za človekove pravice: kdaj, kako?. Pravna praksa. 2002, št. 6. Gospodarski vestnik, d. d., str. 18.
4. RIBIČIČ, Ciril. Vpliv sodišča Evropskih skupnosti na varstvo človekovih pravic v domačem ustavnem sistemu. Podjetje in delo. 2005, št. 6., str. 966.
5. RUS, Mateja. Lukenda proti Sloveniji (predstavitev sodbe v zadevi št. 23032/02). REVUS. 2005, št. 5, str. 37.
6. Slovenske zadeve pred Evropskim sodiščem. Dignitas, 15/16 – Revija za človekove pravice, Nova Revija, d. o. o., 2002, str. 12–46.
7. WEDAM-LUKIČ, Dragica, GALIČ, Aleš. Pravica do sodnega varstva po evropski konvenciji o človekovih pravicah. V: Zbornik referatov in razprav. Dnevi slovenskega sodstva: Normativne spremembe na področju sodstva v Republiki Sloveniji. Slovensko sodniško društvo, Ljubljana 1999, str. 17–32.

8. ZAGORC, Saša. Dvojna predramitev za slovensko oblast: Odprava kršitev do sojenja v razumnem roku – kako naprej?. REVUS – Revija za evropsko ustavnost. 2005, str. 45.

INTERNETNI VIRI

1. Evropsko sodišče za človekove /ministrstvo za zunanje zadeve.
URL=http://www.mzz.gov.si/si/coe/o_svetu_evrope/organi_in_institucije_sveta_evrope/evropsko_sodisce_za_clovekove_pravice/«. 8. 3. 2010.
2. Evropsko sodišče za človekove pravice sprejelo 10.000. rzsodbo.
URL=http://www.coe.si/sl/novice/evropsko_sodisce_za_clovekove_pravice_sprejelo_10_000_rzsodbo/«. 16. 4. 2010.
3. Evropsko sodišče za človekove pravice.
URL=http://www.coe.si/sl/evropsko_sodisce_za_clovekove_pravice/predstavitev/«. 8. 3.2010.
4. Iskalnik po sodbah Evropskega sodišča za človekove pravice. HUDOC.
URL=http://www.coe.si/sl/evropsko_sodisce_za_clovekove_pravice/slovenski_prevedi_sodb/1737/«. 17. 2. 2010.
5. Kongres lokalnih in regionalnih oblasti.
URL=http://www.coe.si/sl/organi_in_institucije/kongres_lokalnih_oblasti/«. 12.3.2010.
6. Konvencija 60 let.
URL=http://www.coe.si/sl/evropsko_sodisce_za_clovekove_pravice/predstavitev/. 26. 4. 2010.
7. Odbor Ministrov.
URL=http://www.coe.si/sl/organi_in_institucije/odbor_ministrov_sestava/«. 8. 3. 2010.
8. Odprava sodnih zaostankov-Projekt Lukenda.
URL=http://www.mp.gov.si/fileadmin/mp.gov.si/pageuploads/2005/PDF/projekt_Lukenda.pdf «, 12. 3. 2010.
9. Parlamentarna skupščina.
URL=http://www.coe.si/sl/organi_in_institucije/parlamentarna_skupscina/predstavitev/«. 8. 3. 2010.
10. Poslovnik Evropskega sodišča za človekove pravice.
URL=http://www.coe.si/res/doc/poslovnik_sodisca-3902.doc«.15. 3. 2010.
11. Pravica do sojenja v razumnem roku in projekt Lukenda.
URL=<http://www.academia.si/clanek5-pravica-do-sojenja-v-razumnem-roku/.html>«. 28.03.2010.
12. Predstavitev Sveta Evrope.
URL=http://www.coe.si/sl/predstavitev_sveta_evrope/drzave_clanice/«. 8. 3. 2010.
13. Slovenija pred ESČP.
URL=http://www.mzz.gov.si/si/coe/o_svetu_evrope/organi_in_institucije_sveta_evrope/«. 16. 3. 2010.

14. Statistični podatki.
URL=»http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/89A5AF7D-83D4-4A7B-8B91-6F4FA11AE51D/0/Analysis_of_statistics2009.pdf«. 17. 3. 2010.
15. The European Court of Human Rights: Country Fact Sheets 1959-2009
URL=»<http://www.echr.coe.int/50/en/#countries-infos>«. 17. 3. 2010.
16. Zakon o varstvu pravice do sojenja brez nepotrebnega odlašanja (Zloženka). URL=»http://www.mp.gov.si/fileadmin/mp.gov.si/page/uploads/2005/PDF/publikacije/pub_zvpsbno.pdf«. 12. 3. 2010.

PRAVNI VIRI

1. Ustava Republike Slovenije. Ur. list RS, št. 33/91-I, 42/97, 66/2000, 24/03, 69/04, 68/06.
2. Zakon o ratifikaciji Konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, spremenjene s protokoli št. 3, 5 in 8, ter dopolnjene s protokolom št. 2 ter njenih protokolov št. 1, 4, 6, 7, 9, 10 in 11 (MKVCP). Ur. l. RS-MO št. 7/1994.
3. Zakon o ratifikaciji Protokola št. 14 h Konvenciji o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Ur. List RS, št. 49/05.
4. Zakon o Ustavnem sodišču (ZustS). Ur. List RS, št. 15-562/94, 51-2719/07.

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC

EKČP – Evropska konvencija o človekovih pravicah in temeljnih svoboščinah

ES – Evropsko sodišče

ESČP – Evropsko sodišče za človekove pravice

RS – Republika Slovenija

IZJAVA O AVTORSTVU IN NAVEDBA LEKTORICE

IZJAVA KANDIDATKE

S svojo častjo potrjujem, da sem to diplomsko nalogo izdelala popolnoma samostojno s pomočjo navedene literature in pod vodstvom mentorja. Soglašam z objavo le-te.

Tatjana Bizjak

IZJAVA LEKTORICE

Diplomsko nalogo študentke Tatjane Bizjak z naslovom PRITOŽBE REPUBLIKE SLOVENIJE NA EVROPSKEM SODIŠČU ZA ČLOVEKOVE PRAVICE S POU DARKOM NA PRIMERU LUKENDA sem jezikovno pregledala v skladu z lektorsko etiko in jezikovnimi pravili, določenimi z veljavnimi jezikovnimi priročniki, kot so Slovenska slovnica, Slovenski pravopis in Slovar slovenskega knjižnega jezika z upoštevanjem terminologije stroke.

prof. Magdalena Svetina Terčon